

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології**

«На правах рукопису»
УДК 316

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
_____ Кутуєв П.В.
«__» _____ 20__р

Магістерська дисертація

зі спеціальності **054 «Соціологія»**

на тему: **«Внутрішньо переміщені особи в приймаючих громадах:
порівняльний аналіз моделей безконфліктної взаємодії»**

Виконала:

Студентка II курсу, групи СЛ -71

Самойлова Любов Георгіївна

_____

Науковий керівник:

Кандидат політичних наук, Донська А.Г.

_____

Рецензент:

проф., д. е. н. Войтко С. В.

_____

Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань.

Студент _____

Київ -2018 рік

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) за освітньо-професійною програмою

Спеціальність (спеціалізація) – 054 «Соціологія» («Врегулювання конфліктів та медіація»)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ П.В.Кутуєв

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на магістерську дисертацію студенту

Самойлова Любов Георгіївна

1. Тема дисертації «Внутрішньо переміщені особи в приймаючих громадах: порівняльний аналіз моделей безконфліктної взаємодії», науковий керівник дисертації Донська Анастасія Геннадіївна, кандидат політичних наук, затверджені наказом по університету від «_15» листопада 2018 р. №4176-с від 15.11.2018р. 2. Термін подання студентом дисертації 07 грудня 2018 р.
3. Об'єкт дослідження - внутрішньо переміщені особи в Україні та світі
4. Предмет дослідження - аналіз моделей інтеграції внутрішньо переміщених осіб та їх безконфліктна взаємодія безпосередньо в населених пунктах до яких вони прибули.
5. Перелік завдань, які потрібно розробити: Вивчити та проаналізувати прикладні виміри налагодження безконфліктної взаємодії внутрішньо переміщених осіб в приймаючих громадах в Україні.
6. Орієнтовний перелік графічного (ілюстративного) матеріалу - відсутній
7. Орієнтовний перелік публікацій
8. Дата видачі завдання СЛ-71мп – 28.09.2018

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Термін виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1.	Визначення напрямку дослідження	Вересень 2017 року	
2.	Формування джерельної бази дослідження	Вересень – листопад 2017 р.	
3.	Складання розгорнутого плану	Листопад 2017 р.	
4.	Написання вступу до роботи (визначення об'єкту, предмету, мети та завдань)	Грудень 2017- січень 2018 р.	
5.	Підготовка і написання I розділу дисертації (внутрішньо переміщені особи: теоретичні та методологічні аспекти взаємодії у приймаючих громадах)	Січень – квітень 2018 р.	
6.	Написання II розділу (світові практики налагодження безконфліктної взаємодії приймаючих громад та внутрішньо переміщених осіб)	Травень- липень 2018 р.	
7.	Написання III розділу (налагодження взаємодії внутрішньо переміщених осіб та приймаючих громад в Україні)	Серпень – вересень 2018 р.	
	Підготовка програми та інструментарію дослідження	Вересень – жовтень 2018 р.	
8.	Проведення дослідження та аналіз зібраних даних	Жовтень 2018 року	
9.	Написання IV розділу, висновків та коригування списку літератури.	Жовтень – листопад 2018 р.	
10.	Підготовка реферату магістерської дисертації	Листопад 2018р.	
11.	Передача магістерської дисертації на кафедру	Грудень 2018 р	

Студент

Л.Г. Самойлова

Науковий керівник дисертації

А.Г. Донська

Анотація

Самойлова Л. Г. Внутрішньо переміщені особи в приймаючих громадах: порівняльний аналіз моделей безконфліктної взаємодії. – Рукопис

Магістерська дисертація за спеціальністю 054 «Соціологія». Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Кафедра соціології. – Київ, 2018. – 137 с., дод. 1, список використаних джерел з найменувань.

Магістерська дисертація присвячена порівнянню та аналізу моделей інтеграції внутрішньо переміщених осіб та їх безконфліктна взаємодія в приймаючих громадах. В роботі представлено світовий досвід та аналіз української ситуації з ВПО. У магістерській дисертації проведено дослідження шляхом роботи з фокус- групами та поглибленого інтерв'ю з внутрішньо переміщеними особами та особами, які повернулися на непідконтрольну Україні територію. Дослідження проведено задля визначення можливості адаптації внутрішньо переміщених осіб в приймаючих громадах, можливості та варіанти реінтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: внутрішньо переміщеними особи, інтеграція, реінтеграція, законодавство, організація, конфлікт, приймаючі громади, міжнародні організації.

Summary

Samoilova Liubov Internally Displaced Persons in Host Communities: Comparative Analysis of Non-Conflict Interaction Models. - The manuscript

Master's thesis for master's degree in the specialty 054 "Sociology". National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky". Department of Sociology. - Kyiv, 2018. - 137 p. List of used sources from the names.

The master's dissertation is devoted to the comparison and analysis of the models of integration of internally displaced persons and their non-conflict interaction in host communities. The paper presents world experience and analysis of the Ukrainian situation with the IDP. In the master's thesis, research was conducted by working with focus groups and in-depth interviews with internally displaced persons and persons who returned to an uncontrolled territory of Ukraine. The study was conducted to determine the possibility of adaptation of internally displaced persons in host communities, options and options for the reintegration of internally displaced persons.

Key words: internally displaced persons, integration, reintegration, legislation, organization, conflict, host communities, international organizations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ У ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАДАХ.....	10
1.1. Теоретичні засади вивчення становища внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах.....	10
1.2. Роль держави та міжнародних організацій в регулюванні переселень під час суспільних конфліктів.....	16
1.3. Приймаючі громади в соціалізації внутрішньо переміщених осіб.....	20
РОЗДІЛ 2. СВІТОВІ ПРАКТИКИ НАЛАГОДЖЕННЯ БЕЗКОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАД ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	23
2.1. Огляд моделей взаємодії внутрішньо переміщених осіб в приймаючих громадах.....	23
2.2. Повоєнна інтеграція громадян Боснії та Герцеговини.....	23
2.3. Грузія: методи реінтеграції внутрішньо переміщених осіб.....	32
2.4. Особливості заходів щодо внутрішньо переміщених осіб в Колумбії.....	50
2.5. Азербайджан як приклад інтеграції внутрішньо переміщених осіб пострадянської країни.....	65
2.6. Вибудовування взаємодії приймаючих громад та внутрішньо переміщених осіб в Афганістані.....	68
2.7. Евристичний потенціал аналізу постконфліктного регулювання проблем внутрішньо переміщених осіб.....	72
РОЗДІЛ 3. НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ.....	77

3.1. Становище внутрішньо переміщених осіб в Україні після 2014 року.....	77
3.2. Законодавчо-правові та інституційні механізми регулювання переселення громадян в результаті збройного конфлікту.....	79
3.3 Проблеми та приклади успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в сучасній Україні.....	88
РОЗДІЛ 4. ПРИКЛАДНІ ВИМІРИ НАЛАГОДЖЕННЯ	
БЕЗКОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАДАХ В УКРАЇНІ.....	104
4.1. Методичне обґрунтування та організація емпіричного дослідження становища внутрішньо переміщених осіб в Україні.	104
4.2. Аналіз та інтерпретація результатів проведення фокус-групи.....	106
4.3. Механізми інтеграції та адаптації внутрішньо-переміщених осіб в Україні відповідно до запитів населення та світового досвіду.....	114
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	117
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	121
ДОДАТКИ.....	134

ВСТУП

Актуальність теми дослідження

Загальносвітові кризи, які відбуваються з трагічною постійністю штовхають безпрецедентну кількість населення переміщуватись по всьому світу. Природні катастрофи, економічні кризи, соціально - політичні та релігійні чинники, збройні конфлікти призводять до того, що проблема біженців, у тому числі внутрішньо переміщених осіб, є глобальною загрозою майже в усіх країнах на планеті. За останні півстоліття тенденція переміщення людей набула катастрофічних масштабів і є головним питанням, яке потребує вирішення на самому вищому рівні.

Головним помічником у вирішенні проблем біженців повинна бути держава. Держава як гарант захисту свого населення формує свою внутрішню та зовнішню політику щодо захисту громадян від надзвичайних ситуацій, які спонукають населення шукати різні види допомоги. Але як показує практика більшість держав не в змозі якісно та своєчасно допомогти населенню адаптуватись до нових, шокуючих для них умов. Тому розгляд питання внутрішньо переміщених осіб є вкрай актуальним на всіх рівнях.

Вирішення питання біженців, зокрема, внутрішньо переміщених осіб є темою розгляду та досліджень великої кількості урядових та не урядових організацій.

Об'єкт дослідження є внутрішньо переміщені особи в Україні та світі.

Предметом є аналіз моделей інтеграції внутрішньо переміщених осіб та їх безконфліктна взаємодія безпосередньо в населених пунктах до яких вони прибули.

Мета - визначити можливості адаптації внутрішньо переміщених осіб в приймаючих громадах, можливості та варіанти реінтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Завдання дослідження:

- З'ясувати та виокремити теоретичні та методологічні аспекти взаємодії внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах;
- Розглянути, дослідити та висвітлити світові практики налагодження безконфліктної взаємодії приймаючих громад та внутрішньо переміщених осіб;
- Провести евристичний аналіз потенціалу постконфліктного регулювання проблем внутрішньо переміщених осіб;
- Вивчити питання налагодження взаємодії внутрішньо переміщених осіб та приймаючих громад в Україні;
- Здійснити та проаналізувати прикладні виміри налагодження безконфліктної взаємодії внутрішньо переміщених осіб в приймаючих громадах в Україні.

Метод дослідження - Для вирішення поставленої мети та завдань у роботі використано низку методів загальнонаукового та специфічно соціологічного характеру. Так, серед загальнонаукових методів варто виокремити системний, порівняльний, історичний, логічні (аналіз та порівняння), типологізації (для виокремлення моделей безконфліктної взаємодії внутрішньо переміщених осіб в приймаючих громадах), аналізу нормативно-правових актів. Також було застосовано вторинний аналіз соціологічних даних, а для дослідження становища внутрішньо переміщених осіб в Україні було застосовано такий якісний метод емпіричних соціологічних досліджень як фокус-група.

Теоретична та практична цінність роботи. Результати дослідження моделей безконфліктної взаємодії внутрішньо переміщених осіб в

приймаючих громадах надають більш поглиблене розуміння проблем, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи в Україні та світі, дозволяють виокремити чинники, які впливають на безконфліктну інтеграцію внутрішньо переміщених осіб, проаналізувати засоби та методи, які застосовують країни, що стикнулись з проблемою внутрішньо переміщених осіб. Крім того, на основі вивчення світового досвіду та становища внутрішньо переміщених осіб в Україні запропоновано заходи щодо безконфліктної взаємодії внутрішньо переміщених осіб в приймаючих громадах.

Наукова новизна магістерської роботи полягає у комплексному дослідженні та узагальненні результатів світового досвіду в дослідженні феномену безконфліктної взаємодії внутрішньо переміщених осіб в приймаючих громадах. Таким чином, здійснене системне дослідження сучасної інтерпретації поняття «безконфліктної взаємодії внутрішньо переміщених осіб». Аналіз законодавчої бази України з питання внутрішньо переміщених осіб дав змогу синтезувати нове бачення стану розвитку та представлення даного феномену реаліях Україні. Дослідження моделей безконфліктної взаємодії дозволило запропонувати низку рекомендацій щодо вдосконалення законодавства, яке покликане поліпшити умови для внутрішньо переміщених осіб .

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається із вступу, чотирьох розділів, шістнадцять підрозділів, висновків та рекомендацій, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 137 сторінок, з них основного тексту – 100 сторінок. Список використаних джерел містить 107 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ У ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАДАХ

1.1. Теоретичні засади вивчення становища внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах

Еволюція сучасного сприйняття внутрішньо переміщених осіб є найбільш динамічним питанням з глобальних проблем людства на сьогодні.

Зважаючи на те, що ВПО це здебільшого, світова та глобальна проблема, над вирішенням проблем працюють урядові та неурядові організації. Найбільш значущою серед них є ООН, Червоний Хрест та Червоний Полумісяць, а також Міжнародна організація з міграції.

Необхідно проаналізувати та виокремити терміни, які будуть вживатись протягом роботи для кращого розуміння тематики самої роботи.

Внутрішньо переміщені особи — особи, змушені раптово тікати зі своїх будинків у великих кількостях в результаті збройного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих і знаходяться на території власної країни. [20].

Біженець - особи, які внаслідок обґрунтованих побоювань стали жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебувають за межами своєї країни та не можуть або не бажають користуватися захистом цієї країни внаслідок таких побоювань [102].

Мігрант — це людина, що свідомо та з власної волі перетинає державні або адміністративно-територіальні кордони з метою зміни місця проживання або без такої зміни [103].

Розвиток поняття ВПО виник в 40-х роках з ХХ століття, так Греція в 1947 р на засіданнях III Комітету Генеральної Асамблеї ООН запропонувала надавати міжнародну допомогу особам, переміщеним усередині країни внаслідок громадянської війни. Хоча такі особи не мають потреби в юридичному захисті, будучи громадянами держави, але матеріальної допомоги потребують, а країна їх громадянства в силу кризової ситуації не може її надати.

Дане питання знову актуалізувалося на початку 70-х рр. в силу громадянських воєн, які відбувалися на території Судану, В'єтнаму, Камбоджі, Анголи і викликали масові внутрішні переміщення мешканців цих країн. У 1972 р УВКБ ООН, керуючись гуманними міркуваннями, включило «осіб, переміщених всередині країни», в свої Програми в області допомоги та відновлення для біженців і репатріантів. Разом з тим збройні конфлікти, які розпочалися на території колишньої Югославії з 1991 р, активізували діяльність УВКБ ООН з надання допомоги внутрішньо переміщеним особам і викликали необхідність розробки принципів і форм надання такої допомоги. Зазначена специфіка була підкреслена в резолюції 46/82 ГА ООН від 19 грудня 1991 року, яка вказувала на необхідність отримувати згоду потерпілої сторони і поважати суверенітет, територіальну цілісність і національну єдність государства. У резолюції 47/105 ГА ООН 1992 містилися такі критерії участі УВКБ ООН в наданні гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам:

- а) прохання Генерального секретаря чи іншого компетентного органу;
- б) згода зацікавленої держави [30].

Велика кількість озброєних конфліктів після розвалу СРСР викликала нову лавину ВПО, які шукали безпеки в середині своїх країн. Озброєні конфлікти Грузія (Абхазія та Південна Осетія); Азербайджан, Вірменія

(Нагорний Карабах); Югославія; Росія (Чечня та Північна Осетія); Молдова (Придністров'я); громадянська війна в Таджикистані. [31]

За даними Агентства справ біженців ООН підраховано, що кількість біженців, прохачів притулку і внутрішньо переміщених осіб взагалі у світі у 2016 році склала більш ніж 65,6 млн. осіб. Зростання даного показника проти 2015 року склало майже 300 тис. осіб.

Вимушене переміщення є ознакою сучасності. Люди у пошуках кращої долі виїжджають в інші, більш економічно благополучні країни, природні та техногенні катастрофи добавляють проблем у переміщенні, але найбільша проблема вимушеного переселення людства – війни, збройні конфлікти нові і ті що не закінчуються роками. 84% людей, які вимушено покинули свої домівки мешкають у бідних та слаборозвинених країнах, що і без того погіршує їх стан.

Економічні, соціальні, екологічні чинники, політична нестабільність, релігійні гоніння будуть і надалі погіршувати та поглиблювати кризу вимушеного переміщення.

Група внутрішньо переміщених осіб здебільшого відноситься до психологічно, соціально, економічно незахищених верств населення. Внутрішньо переміщені особи повсякчас розглядаються як тяжка ноша держави та загроза населенню в приймаючих громадах.

Люди, які втратили свої домівки, майно, постійний дохід можуть не мати сил або бажання для налагодження свого життя в новому місці проживання, але і можуть показати приклад вражаючої здатності до виживання та розвитку. Іноді вони є новим подихом в життя країни показуючи приклад набуття нових навичок у найкоротші терміни, відновлюючи свої сили та активно інтегруючись у життя приймаючих громад, розвивають економіку, оживлюючи її та розігриваючи.

На відміну від біженців, внутрішньо переміщені особи не мають загальносвітового спеціалізованого законодавства, яке покликане їх захистити і хоча міжнародне законодавство захищає внутрішньо переміщених осіб, жодна агенція ООН не має спеціального мандату для допомоги внутрішньо переміщеним особам поліпшити їх стан.

Найдавнішими прикладами допомоги внутрішньо переміщеним особам є правила ще стародавнього Риму або античної Греції, де вимушено переміщені особи, на яких здійснювались гоніння мали змогу отримати допомогу та сховок у релігійних будівлях та храмах. Сюди приходили потерпілі від стихійних лих.

Стародавні міста - притулки для іудеїв, що рятувались від релігійних та кровних переслідувань, католицькі храми захищені папським законом як місця прихистку є загальновідомими місцями для пошуку безпечного притулку з давніх давен.

Розвиток технологій, збільшення кількості зброї викликало ріст збройних конфліктів, що вплинуло на зростання осіб, які шукали безпеки.

Перша світова війна як міждержавний конфлікт глобального характеру спричинила до масового переміщення цивільного населення, котре у пошуках відносної стабільності й гарантії збереження власного життя шукало притулку в віддалених від лінії фронту регіонах Європи. В кордонах Російської імперії такими теренами стали здебільшого внутрішні губернії, а прифронтові райони нерідко виконували роль тимчасового прихистку для біженців [86].

Друга світова війна поглибила кризу міграції. Мільйони людей були вимушені покинути домівки без майна, коштів, подекуди без їжі та шукати прихистку в іншому місці. Це змусило уряди держав – світових лідерів замислитись над проблемами біженців та пошуком реального виходу з кризи вимушеного переміщення.

Проблема вимушеного переселення з кожним роком все загострюється, Організація Об'єднаних Націй (далі ООН) намагається допомагати таким особам, але без політичної волі урядів країн донорів та країн, населення яких потерпають від такого насильницького переміщення не впорається. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців було створено в грудні 1950 року з самого початку для надання допомоги мільйонам людей, які виявилися переселеними в результаті Другої світової війни. Виконавши свою основну місію - мандат на надання допомоги біженцям, які перетинають міжнародні кордони, УВКБ також наголошує на проблемах внутрішньо переміщених осіб, особливо в державах, які не забезпечують їх захист [41].

У 1998 році було прийнято Керівні Принципи Внутрішнього Переміщення, які визначають внутрішньо переміщених осіб, як людей або групу осіб, яких було вигнано з постійного місця проживання; які були вимушені покинути власні домівки і зв'язку з виявленням насильства, порушенням прав людини, природних або викликаних людиною катастроф; осіб, які не пересікли визнані міжнародним законодавством границі своєї держави.

Керівні принципи з питання про переміщення осіб всередині країни прийнято в 1998 році. Складено Представником Генерального секретаря з питання про внутрішньо переміщених осіб, і має 5 розділів, що включає 30 принципів [39].

Дані розділи закріплюють норми, що держави зобов'язані забезпечувати внутрішньо переміщених осіб рівними правами з іншими громадянами країни, наголошують на захисті від насильницького переселення та застосування сили до цивільних громадян, підкреслюють, що права поширюються рівним чином для внутрішньо переміщених осіб, надання інформації щодо відповідальності держав по захисту населення, надають загальний огляд прав внутрішньо переміщених осіб, а саме на право

отримання компенсації за втрачене майно, на право повернення, на право відсутності дискримінації щодо внутрішньо переміщених осіб. [89]

Права внутрішньо переміщених осіб захищаються наступними міжнародними законодавчими актами про гуманітарний захист прав людини:

- Женевські Конвенції ООН, що були прийняті у 1949 році та Додатковий протокол 1977 року, зокрема яким забороняється сторонам збройного конфлікту примусово переселяти цивільне населення [28] ;
- Конвенція по ліквідації всіх форм дискримінації по відношенню до жінок, ця норма закріплює права жінок [49] ;

У 1991 році ООН були внесені правки у резолюцію щодо внутрішньо переміщених осіб.

У 1994 році, було внесено зміну до резолюції УКБ ООН, в якій йшлося про те, що ООН має право допомагати матеріально особі, групі осіб чи офіційним органам всередині держави, які займаються справами ВПО.

5 липня 2012 року Рада ООН з прав людини прийняла важливу резолюцію про права людини ВПО, в якій держави-члени ООН визнали свою власну роль в підтримці та захисті прав людини ВПО.

Не дивлячись на підписання різного роду декларацій та законодавчо унормованих заходів на захист прав внутрішньо переміщених осіб постійне збільшення кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб становиться загрозливою тенденцією нашого часу.

Повсякчас виникає необхідність в тому, щоб розробити, опрацювати та затвердити правила в галузі захисту ВПО. Держави повинні вживати всебічних заходів щодо:

- попередження появи переміщених осіб ;
- поліпшувати якість свого реагування на стан ВПО;

- дотримуватися своїх зобов'язань перед світовими донорами щодо гуманітарної допомоги в тих випадках, коли вони самі не здатні надати таку допомогу [36].

А за величезними цифрами статистики стоять люди, які були вигнані зі своїх будинків і живуть в забутті, без можливості повернутися, абсолютно безпорадні, що борються за виживання і не мають можливості жити нормальним життям.

Велика кількість ВПО у Європі проживає в колективних центрах (які, як правило, розташовані в величезних занедбаних будинках), в саморобних житлах або незареєстрованих поселеннях, часто без будь-якого права на житло або доступу до основних послуг. Крім поганих житлових умов ВПО найчастіше стикаються з обмеженим доступом до медичних послуг, освіти або зайнятості. Багато перенесли потрясіння і залишаються уразливими щодо насильства та зловживань. Більшість не можуть повернутися на місце свого проживання, оскільки ті конфлікти, які стали причиною їхньої втечі, так і не були врегульовані. Ті ж, хто намагається повернутися, стикаються з реальними загрозами переслідувань.

1.2. Роль держави та міжнародних організацій в регулюванні переселень під час суспільних конфліктів

Державам, що потерпають від проблем з внутрішнім переміщенням потрібно в короткий термін розробляти довгострокові і стійкі рішення щодо переміщених осіб, а найважливішим з цих заходів є повернення та реінтеграція ВПО в свої місцеві громади.

Здебільшого складне становище ВПО затягується, повернення неможливе або представляє для ВПО ризики. Особливу увагу слід приділяти найбільш вразливим особам, таким як інваліди, літні особи, діти і жінки.

Досвід переміщеної особи - це досвід, який призводить, здебільшого, до втрати майна, здоров'я, родових та дружніх зв'язків, місця роботи, засобів до існування та стабільності у житті.

У разі, якщо відсутня можливість повернення осіб до місць їх проживання до конфлікту/ стихії державні урядові організації повинні приймати рішення, які дозволять забезпечення інтеграції ВПО в нових громадах.

Так якщо порівнювати біженців та ВПО, необхідно відзначити, що останні залишаються у межах своєї країни та підпадають під її юрисдикцією, У попередніх роках принципи державного суверенітету були першочерговими та пріоритетними в питаннях допомоги ВПО, але останнім часом Генеральна Асамблея ООН визначає, що міжнародне співтовариство мають законні інтереси у захисті прав ВПО у всьому світі, тим паче у країнах, що не мають змоги допомогти у повній мірі своїм громадянам.

Відповідальність за захист ВПО лежить, перш за все, на національних органах влади. Однак найчастіше ВПО опиняються в такому положенні, коли національна влада не вживає або не може здійснити заходи захисту. Це може бути пов'язано з відсутністю повноважень щодо конфліктних регіонів, які не перебувають під контролем відповідного уряду, а також з відсутністю волі, відсутністю інституційних рамок або відсутністю коштів.

Інтеграція та реінтеграція ВПО може відбуватися на трьох рівнях із залученням різних сторін:

1. Інтеграція за допомогою приймаючих громад, до яких вони переміщені, реінтеграція до громад з яких вони були переміщені;
2. Інтеграція за допомогою урядових організацій;
3. Інтеграція за допомогою неурядових та міжнародних організацій.

Міжнародне співтовариство та уряди повинні розробляти та покращувати засоби та методи розгортання гуманітарної допомоги ВПО. Це досягається шляхом розширення кола учасників з числа урядових та неурядових організацій, які співпрацюють у сфері гуманітарної допомоги. Також, здебільшого, необхідно звертатись за допомогою до цивільних та воєнних суб'єктів. Всі вищезазначені допоміжні одиниці підчас миротворчих операцій та у допомозі від надзвичайних ситуацій повинні допомагати у роздачі продовольства, питної води, медикаментів, зводити наметові містечка, надавати першу медичну допомогу.

Іноді табори та місця перебування ВПО потребують захисту поліції, військових або миротворців. У практиці ООН є випадки, коли до захисту цивільних було залучено самих ВПО, як це було у Чаді, Демократичній Республіці Конго та Кот-д'Івуарі.

На даний час внутрішньо переміщені особи відзначають основною проблемою - маніпуляцію політиками їхнім питанням. Повсюди виникає ситуація експлуатації внутрішньо переміщених осіб роботодавцями, мешканці приймаючих громад, здебільшого, реагують на внутрішньо переміщених осіб як на чужорідний елемент, що витрачають і без того вкрай обмежені ресурси.

Якщо провести контент-аналіз з питань проблем внутрішньо переміщених осіб велику увагу засоби масової інформації приділяють питанням відсутності роботи, житловим проблемам, проблемам освіти та охорони здоров'я. Вищезазначені питання лише вершина айсбергу, мало хто говорить про те чого вартує внутрішньо переміщеним особам добратись до безпечних місць перебування, розірвання та втрата родинних зв'язків, про напади на внутрішньо переміщених осіб підчас переселення, експлуатацію їх та потрапляння в рабство.

Втрата родових зв'язків викликає втрату звичаєвих традицій, так мільйони внутрішньо переміщених осіб Північної Уганди, які мешкають у переповнених таборах у нелюдських умовах перестали проводити

традиційній вечірній зустрічі біля вогнища на яких давались поради молодим членам громади її старшими членами.

Втрата майбутнього також є чинником багатьох психологічних проблем для бутанських біженців, які утримуються у семи таборах на території Непала не дивлячись на те, що уряд Бутану є поборником «Валового національного щастя».

Проблеми внутрішньо переміщених осіб висвітлюються, здебільшого, на піку збройного протистояння, але з плином часу інформаційний шум спадає і проблеми внутрішньо переміщених осіб отримують нові обриси.

Так виникають питання щодо потреби повернення на місця вигнання, і хоча внутрішньо переміщені особи мають права на безпечне повернення, на них можуть чекати переслідування. Також бажання повернутись розбивається об відсутність коштів на повернення, ремонт зруйнованих домівок. Проблеми замінованих територій, зруйнованої інфраструктури також є підґрунтям для відмови від реінтеграції. Випадки, коли внутрішньо переміщені особи повинні вимагати повернення своїх домівок та іншого майна мають поширений характер. Вирішенням даних питань по суті не займаються майже жодне з урядових та неурядових агентств.

Незважаючи на купу проблем в наш час велика кількість урядових та неурядових організацій допомагають внутрішньо переміщеним особам. Було створено низку установ покликаних допомогти внутрішньо переміщеним особам, а саме:

- *Управління Верховного Комісара ООН з питань біженців* – мандат даної установи постійно збільшується після створення його у 1951 році для допомоги вимушеним переселенцям у Другій Світовій війні. Дана установа координує та керує міжнародною діяльністю по захисту прав біженців [66];

- Агенція ООН з Гуманітарної діяльності та допомоги, була створена після арабо-ізраїльської війни у 1949 році, допомагає палестинським біженцям;
- Управління по координації Гуманітарних справ при ООН розробляє стратегії та координує гуманітарні питання, у тому числі допомагає агенціям, які не мають мандату на допомогу внутрішньо переміщеним особам [61] ;
- Відділ міжвідомчого постійного комітету по внутрішньому переміщенню;
- Міжнародний комітет Червоного Хреста та Полумісяця;
- Лікарі без кордонів;
- ЮНІСЕФ;
- ЮНЕСКО;
- Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації;
- Всесвітня продовольча програма ООН;
- Продовольча та сільськогосподарська організація ООН;
- Всесвітня організація охорони здоров'я;
- Програма розвитку ООН
- Комісія з питань жінок та дітей – біженців та інші.

1.3. Приймаючі громади в соціалізації внутрішньо переміщених осіб.

Розглядаючи безконфліктну взаємодію внутрішньо переміщених осіб в середині приймаючих громад необхідно розглянути шляхи інтеграції внутрішньо переміщених осіб, роль самих громад в адаптації ВПО та умови в з якими стикаються повсякчас внутрішньо переміщені особи в різних регіонах однієї країни.

Розглянемо різні шляхи взаємодії в середині приймаючих громад, моделі завдяки яким внутрішньо переміщені особи мають змогу краще адаптуватись до обставин та викликів що постали перед ними.

Одним з чинників, що впливає на адаптацію, інтеграцію та зменшення рівня конфліктності в приймаючій громаді є місцева влада (органи законодавчої влади- органи місцевого самоврядування, органи виконавчої влади- місцеві державні адміністрації, відділи та департаменти юстиції, соціального захисту, освіти, а також правоохоронні органи).

Необхідно відзначити, що після початку конфлікту органам місцевого самоврядування законодавчо розширили повноваження. Тепер міські, селищні та сільські ради покликані на вирішення питань місцевого життя в інтересах населення громади розширили свої повноваження в частині забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. До функцій органів місцевого самоврядування тепер також належить:

- Інформування різних державних установ щодо забезпеченість місцями та умовами для розміщення внутрішньо переміщених осіб;
- Надають право власності для внутрішньо переміщених осіб на право власності на земельні ділянки комунальної власності;
- Розміщують внутрішньо переміщених осіб у вільні придатні приміщення, які знаходяться у комунальній власності;
- Забезпечують надання медичної допомоги у комунальних закладах громади та сприяють отриманню місця у дошкільних та середніх навчальних закладах.

Необхідно зазначити, що до складу органів місцевого самоврядування входять депутати місцевих рад, які разом з виконавчими комітетами та адміністраціями сільських, селищних та міських рад повинні працювати з місцевим населенням в частині роз'яснення та донесення інформації щодо необхідності толерантного ставлення до внутрішньо переміщених осіб та щодо допомоги даній категорії населення.

Також одним з чинників безконфліктної взаємодії між внутрішньо переміщеними особами та місцевими громадами є участь благодійних організацій, міжнародних установ також велику роботу проводять громадські організації. Ці установи проводять роботу на налагодження діалогу між внутрішньо переміщеними особами та місцевим населенням, зазначаючи що ВПО є громадянами нашої країни та повинні отримувати допомогу. Також міжнародні та громадські організації проводять моніторинг стану внутрішньо переміщених осіб (якості життя, проблем та потреб ВПО), а благодійні фонди та організації налагоджують надання допомоги для внутрішньо переміщених осіб, що поліпшує адаптацію до складних умов життя ВПО.

Необхідно буде зазначити, що на безконфліктну адаптацію внутрішньо переміщених осіб впливає згуртованість самої громади. У населених пунктах у яких населення активно залучається до участі у соціально – економічному, політичному, культурному житті громади ступінь інтеграції внутрішньо переміщених осіб значно вищий за громади, в яких населення інертне.

Також на інтеграцію та безконфліктну взаємодію впливає стан інфраструктури населеного пункту. Доступність різних установ, зокрема, соціальної інфраструктури, сприятливо впливає на інтеграцію.

РОЗДІЛ 2. СВІТОВІ ПРАКТИКИ НАЛАГОДЖЕННЯ БЕЗКОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАД ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.

2.1. Огляд моделей взаємодії внутрішньо переміщених осіб в приймаючих громадах.

Для розгляду моделей безконфліктної взаємодії було обрано шість країн, а саме Боснія та Герцеговина, Колумбія, Грузія, Азербайджан, Афганістан та Україна. Логіка відбору наступна у всіх цих країнах велика кількість внутрішньо переміщених осіб від загального обсягу всього населення (Колумбія та Афганістан входять до десятки країн з найбільшою чисельністю внутрішньо переміщених осіб), Грузія та Азербайджан мають довготривалі затяжні конфлікти на етнічному ґрунті, та конфлікт у колишній Югославії, а саме Боснії та Герцеговина, як приклад наймасовішого етнічного конфлікту в сучасній Європі. Україна була обрана задля знаходження паралелей з цими конфліктами та для пошуку шляхів вирішення конфлікту проводячи паралелі успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

2.2. Повоєнна інтеграція громадян Боснії та Герцеговини

Населення Боснії та Герцеговини у 90-і роки ХХ сторіччя пережило багато. Країна створена на уламках Югославії, маючи неповторну культуру та мову, свій політичний уклад та різноманітну релігійну історію пережила етнічні чистки та різанину, повітряні бомбардування. По офіційним даним від 100 до 200 тисяч осіб було вбито. Економічна та соціальна криза спонукала величезну кількість вимушених переселенців шукати безпечного притулку як в середині країни, так і за її межами.

НАТО виконала чудову роботу в Боснії, встановивши там довгостроковий мир. Під наглядом контингенту НАТО, що нараховував спочатку майже 60000 військовослужбовців, були забезпечені передбачені угодою розведення сил, передача території і демілітаризація. Потім цей контингент надавав підтримку в організації повернення біженців і затримання осіб, звинувачених у скоєнні військових злочинів. Жоден солдат НАТО не загинув в результаті ворожих дій. Коли в 2004 році був виведений контингент НАТО, його чисельність скоротилася до 7000. Їх змінила військова місія ЄС, до складу якої зараз входить 600 військовослужбовців.

Після закінчення трирічної війни майже 1,2 мільйони громадян шукали притулку в 100 країнах світу. Згідно з офіційною статистикою повернулись в країну приблизно 452 000 осіб, а ще 21 890 осіб отримали статус біженця.

На даний час, за даними Державного міністерства прав людини та біженців (MHRR) в Боснії та Герцеговині 98 324 вимушених переселенців, крім того, УВКБ ООН оцінює, що є 47 000 (переважно) уразливих верств населення є меншинами у своїх місцях проживання.

Останнім часом були зроблені нові зусилля для вдосконалення та оновлення існуючих даних для переоцінки рівня вразливості переселенців та репатріантів, що залишилися.

Хоча остаточні результати ще не доступні, початкові результати, як правило, вказують на те, що між 30 і 35% із зазначених вище двох груп підпадають під встановлені критерії вразливості, тобто 50 000 осіб вимагають постійної уваги та адресної допомоги.

Переглянута Стратегія Боснії та Герцеговини для реалізації Додатку VII Дейтонських мирних угод з 2010 р., національна стратегія, спирається на першу Стратегію Додатку VII від 2002 року і визначає десять проблемних областей, пов'язаних з імплементацією Додатку VII (житло, майно, доступ до електроенергії, інфраструктура, охорона здоров'я, соціальна допомога, освіта,

зайнятість, безпека, компенсація за пошкоджене майно). Проекти, реалізовані MHRР, УВКБ ООН та інші учасники, що фінансуються в першу чергу міжнародною спільнотою, зосереджуються на вирішенні цих проблем.

Незважаючи на багато проектів щодо допомоги біженцям, потреби найбільш вразливих переміщених осіб та особам, які повернулися, перевищують наявні ресурси.

В той же час багато проблем, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи та репатріанти, подібні до тих, з якими стикається велика частина всього населення, незалежно від їх статусу.

УВКБ мала намір поступово припинити свою діяльність на території цієї країни до кінця 2017 року [31].

США першими визнавши незалежність Боснії та Герцеговини приклали великих зусиль для підписання Дейтонських угод, завдяки яким намітився крихкий мир.

Після закінчення війни Євросоюз, США та інші країни-донори витратили майже 14 мільярдів доларів США на відновлення інфраструктури та репатріацію населення країни. До порятунку вимушених переселенців долучилось майже вісім тисяч організацій різної спрямованості.

Про Боснію часто говорять, що в ній все «розладналося», і часом її навіть називають «недієздатною державою». Її звинувачують в корупції, засиллі бюрократії і непереборному міжетнічному розмежуванні.

Економіка Боснії розвивається дуже повільно. ВВП на душу населення дорівнює 28% відсоткам середнього показника ЄС.

Різні джерела наголошують, що рівень безробіття сягає від 25 до 40%, трудова міграція в сусідні країни Європи досягає критичної межі і усе це на фоні мізерних зарплат у країні, що не сприяє поліпшенню соціального та

політичного становища в країні. В країні отримують достойну зарплатню, здебільшого, держслужбовці. Мінімальна зарплата в країні становить 150 євро. Середня зарплата вчителя чи лікаря - близько 500 євро. Середня зарплата в Сараєво - 440 євро.

20% всіх грошей, що надходять в Боснію і Герцеговину це перекази з-за кордону родичам заробітчанами.

На тлі низьких соціальних стандартів молодь намагається виїхати до країн Євросоюзу, втрата трудового потенціалу проблема не лише для внутрішньо переміщених осіб, а і для всього регіону. Величезний дисбаланс на ринку праці викликає тіньову зайнятість, а подекуди і експлуатацію населення. Найбільш уразливими є літні люди та жінки, які іноді стають жертвами работорговців.

У 2010 році Боснія і Герцеговина намагалась залучити 5 мільярдів євро від Євросоюзу на репатріацію біженців, але Європа відмовила у зв'язку з відсутністю контролю уряду над всією територією та корумпованістю влади.

Сьогодні в Федерації Боснія і Герцеговина проживають 4,3 мільйона чоловік. Неповоротка політична система, яка складається з Президії до якої входять по одному представнику від сербів, від хорватів і від мусульман не дає чітко та злагоджено виконувати покладені на владу очікування населення.

Вирішення питання співіснування різних етносів далеке до завершення, загострене напруження на етнічному підґрунті іноді потребує допомоги поліції. Цим маніпулюють політики та громадські діячі, що дуже шкодить економічній ситуації в країні.

Планується розпочати обговорення внесення змін до виборчого законодавства, завдяки яким хорватські представники отримають виборчі

квоти в ті керівні органи Боснії і Герцеговини, де до сих пір у них не було гарантованих посад.

Було прийнято рішення провести сертифікацію усіх поліцейських з метою поліпшення ставлення населення до правоохоронних органів та поліпшення роботи поліцейських приводячи законодавство до міжнародних норм. Також у поліції було проведено процедуру переатестації на кшталт української люстрації, виявлялися поліцейські, які допускали порушення прав людини під час війни та брали участь у злочинах проти цивільного населення.

Під час війни та у повоєнні роки було збудовано значну кількість колективних центрів, які працюють і зараз. Більшість з них виглядають як модульні містечка, де мешкають декілька поколінь постраждалих, а це приблизно вісім тисяч осіб [37].

Боснія та Герцеговина мають значний та різноманітний досвід роботи з внутрішньо переміщеними особами в питаннях повернення на місця колишнього проживання, примирення, соціально – психологічної допомоги, інтеграції та пошуку варіантів зайнятості.

Для країни в якій кожен другий мешканець був насильно переміщеним з місця свого постійного проживання, а 75% інфраструктури було зруйновано було прийнято рішення надавати статус вимушеного переселенця лише людям, які повернулись на попереднє місце проживання.

Поштовхом для повернення громадян в країну стало підписання Дейтонських угод, які гарантували безпеку та свободу у переміщені. Головною метою було повернення внутрішньо переміщених осіб. Для повернення громадян було виділено величезні кошти на відбудову втраченого майна.

Відбудова зруйнованої інфраструктури та налагодження соціального життя відбувалось за підтримки всього світового співтовариства, але найбільшу допомогу надали США та Євросоюз.

І хоча в країну було направлено мільярди коштів країн донорів, на попередньому етапі влада не здогадалась проводити реінтеграцію для внутрішньо переміщених осіб, що вплинуло на суспільно - політичний стан країни у наступних роках. Питаннями примирення етносів, психологічної допомоги населенню яке пережило війну уряд, який практично було знищено, не надавав допомогу, цьому не приділялось потрібної та достатньої уваги. Тому за примирення в країні взялися самі люди, а також громади які розуміли потребу у згуртованості дій для поліпшення життя.

Війна, яка виникла на підґрунті етнічному, релігійному та політичному торкнулась кожного тому після повернення внутрішньо переміщені особи, які отримали нові знання, почали гуртуватись та створювати незаполітизовані громадські об'єднання для захисту своїх прав.

Групи активістів прописували плани реінтеграції внутрішньо переміщених осіб та отримуючи гранти від міжнародних організацій створювали осередки активності внутрішньо переміщених осіб, групи підтримки, будували спортивні майданчики та культурні центри. Облаштування території спільними силами громади було одним із чинників згладжування конфлікту.

На даний час уряд Боснії і Герцеговини поки не може гарантувати стабільність на своїй території і тому не дуже чекає, що сербські мігранти повернуться до них. За 20 років після війни тільки 15% сербів, які раніше проживали там, повернулися. Етнічна роздробленість викликає не тільки сумніви у реінтеграції колишніх громадян але і дає нові приводи для дестабілізації хиткого миру. На початку війни майже 2 мільйони населення країни складали серби, які намагались усіма силами та засобами залишитись

в своїх домівках. До того ж найбільш запеклі військові дії відбувались саме на території Боснії і Герцеговини. Кровопролиття не минуло для співмешкання етносів боснійців, хорватів та сербів просто забуттям, у столиці Боснії Сараєво (поділено на частині інша належить Сербії) є пам'ятний знак де написано: «На цьому місці сербські бандити вбили наших братів». і - перелік прізвищ. Тобто питання примирення досі є вкрай болючим. Белград у свою чергу після поразки намагався усіма силами та засобами допомагати сербському населенню захищати свої інтереси.

А восени 2013-го в Сараєві почалися масові заворушення, які переросли у вуличні погроми і пожежа в будівлі місцевого парламенту. У країні знову заговорили про початок нового етнічного конфлікту, який все ще тліє в різних районах держави. Тому, за даними ООН, тільки 3% біженців повернулися до своїх домівок в Боснії, хоча після офіційного завершення війни пройшло вже більш ніж двадцять років.

Закон про захист національних меншин в Боснії і Герцеговині («Офіційні відомості Боснії і Герцеговини», № 12/03) від 1 квітня 2003 року, в якому визнається наявність 17 меншин (албанці, чорногорці, чехи, італійці, євреї, угорці, македонці, німці, роми, румуни, росіяни, словаки, словенці, турки і українці), є найважливішим документом, який визначає основні принципи положення всіх меншин на всій території Боснії і Герцеговини. Передбачені цим законом права меншин здійснюються на всій території Боснії і Герцеговини, включаючи всі 10 кантонів Федерації Боснії і Герцеговини.

Для поліпшення умов повернення репатріантів урядом було зроблено багато кроків, найбільш успішні з них:

- Покращення процесів реєстрації нерухомості та розширення інтегрованої кадастрової інформаційної онлайн-системи допомогли розвитку

більш прозорих та ефективних ринків землі і нерухомості. Крім того, було скорочено затримки в розгляді справ.

- Республіка Сербська впорядкувала процес реєстрації підприємств, знизивши кількість необхідних процедур з 11 до 5, і скоротивши час, необхідний для отримання реєстрації з 30 до 3 днів, при вартості всього 1 конвертована марка. Федерація Боснії і Герцеговини також скоротила кількість документів, знизила тарифи і терміни, необхідні для реєстрації бізнесу. В даний час процес займає всього 15 днів.

- В даний час діють п'ять станцій очищення стічних вод, ще дві були побудовані в рамках проекту Глобального екологічного фонду (ГЕФ) з управління басейном річок Неретва і Требишниця і проекту ГЕФ «Якість води». В середньому в даний час обробляється 15 000 кубічних метрів стічних вод на добу. Завершено прокладання понад 17 кілометрів каналізаційних колекторів і більше 32 000 сімей скористалися поліпшеною каналізаційною мережею.

- Були посилені інституційні та технічні можливості для сталого управління охоронюваними районами, в результаті чого захищені площі збільшилися з 0,5% до 5,5%.

Для поліпшення не тільки економічного стану країни, а й соціального, зменшення негативних факторів розвитку країни- донори намагаються розвивати стартап проекти у Боснії і Герцеговині.

Сараєво не є визнаною стартап-столицею Європи, але підприємницьке співтовариство тут грає дуже важливу роль в соціально-економічному розвитку країни. Пошук та залучення освічених, умілих і мотивованих людей є головною передумовою у намаганні уряду зупинити відтік кваліфікованих та мотивованих працівників.

Міжнародні організації прагнуть розвинути повоєнне суспільство через підприємництво, фінансова підтримка стартапів тут посилюється.

І хоча в країні значний рівень корупції, уряд приділяє велику увагу до розвитку підприємництва, зокрема серед внутрішньо переміщених осіб. Державою прийнято рішення щодо спрощення реєстрації бізнесу, підприємцю потрібно пройти 10 простих шагів, мати 500 євро та виконати онлайн-реєстрацію.

Урядом було вирішено, що реінтеграції буде сприяти розвиток зайнятості, а саме безпосередньо серед внутрішньо переміщених осіб.

Прикладом успішної реінтеграції є створення нових робочих місць в місті Модриця. Місто у яке переміщені особи поступово стали повертатися за чотири роки після війни. Європейський союз усіляко підтримував ініціативи щодо самозайнятості. Хоча Боснія і Герцеговина гірська країна тут було розпочато відбудову сільськогосподарської галузі, а саме сільськогосподарських кооперативів, широку підтримку отримали і бізнес – інкубатори. У Модриці було збудовано підприємства з пошиву взуття.

Комерційне підприємство «Тема» було збудоване та прийняло 160 осіб з числа внутрішньо переміщених осіб, та є бюджетоутворюючим в місті, також у місті Градячас було створено філію на яку працевлаштовано 200 осіб.

Прикладом успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб є сільськогосподарський кооператив «Таревичи», який спеціалізується на будівництві та реконструкції ферм, закупці сільськогосподарської техніки та обладнання, придбанні скота та навчанні фермерів.

Добре розвивається в Модриці сільськогосподарський кооператив «Джабучік», заснований переселенцями. Підприємство займається переробкою овочів і фруктів, належить громаді. Взагалі сільське господарство - одна з галузей, що має великий потенціал, проте бажаючих працювати на землі мало. Громада має 10 гектарів землі, розділених на 50 частин. Жителі села вирощують овочі та фрукти, які віддають кооперативу на переробку. Залежно від потреби тут працює від трьох до десяти чоловік плюс сезонні робітники. Кооператив виготовляє джеми, варення, сухофрукти,

приправи. Вітаються приватні ініціативи. Так, хороший приклад самозайнятості продемонстрував переселенець, який повернувся з Португалії. За підтримки міжнародних донорів він посадив черешневий сад (15 тисяч саджанців) і тепер дає сезонним робітникам можливість заробити на зборі черешні та консервуванні. [37]

2.3. Грузія: методи реінтеграції внутрішньо переміщених осіб

Грузія за останні роки пережила три хвилі переселення:

1. переміщення з Цхінвальського регіону – 1989-1992 р.;
2. вимушене переселення населення з Абхазії 1992-1993 рр.;
3. Після 2008 р.

Загальна кількість зареєстрованих ВПО – 265 тис. осіб, що складає 6 % від загального населення країни .

Не маючи досвіду як діяти підчас конфлікту і так не багата Грузія зіткнулась із багатьма проблемами біженців.

Від самого початку збройних конфліктів розселення проводилося безсистемно. Уряд планував, що розселення вимушених переселенців це тимчасовий захід, тому спершу людей заселяли в готелі, санаторії та будинки відпочинку, потім в дитячі садки, а потім прийшла черга пристосованих громадських будівель, при цьому абсолютно не враховувалися специфіка початкового місця проживання внутрішньо переміщених осіб.

Таке становище ВПО та вищезгадані статистичні дані дозволяють зробити висновок, що існує ще ряд проблем, які ще потребують вирішення, що вимагає великих зусиль та активної роботи. Очевидно, що кількість вимушених переселенців не дозволяє їм вирішувати проблеми, але на основі правильно визначеної політики можна вирішити проблему найважливіших жителів ВПО та їх житлових приміщень.

В планах уряду фокусування на масштабних спорудах у різних районах Грузії, включаючи Кутаїсі, який буде призначений для 2000 родин та будівництво 34 будинків, запланованих в Зугдіді, які задовольняють 2460 сімей.

Урядам країни знадобилося майже 15 років для вироблення більш – менш нормальної програми допомоги та інтеграції внутрішньо переміщеним особам.

У 2005 році було розглянуто план дій на базі якого розпочато створення держаної Стратегії щодо внутрішньо переміщених осіб.

У 2009 році створено Керівний комітет зі справ внутрішньо переміщених осіб, основними задачами якого було:

- надання постійного житла ВПО, або раціональне розміщення з урахуванням умов проживання та соціально-економічним станом окремих регіонів країни;
- соціально-економічна інтеграція і доступ до кваліфікованої медичної допомоги і якісної освіти;
- перебудова системи управління;
- створення інфраструктури, яка в подальшому стала використовуватися для розбудови низки інших важливих соціально-економічних проблем;
- участь ВПО у прийнятті рішень для уникнення ускладнень тощо[98].

Однак поряд з цим, необхідно визначити й слабкі місця у роботі уряду Грузії щодо внутрішньо переміщених осіб, для запобігання в українських реаліях. Незважаючи на створення окремих органів, розробку Програм та Стратегії щодо ВПО було недостатньо налагоджено координацію між урядом Грузії, міжнародними та недержавними організаціями, які були учасниками процесу; спостерігалася мала інтеграції ВПО до місцевих громад та соціальна пасивність, безініціативність та залежність ВПО від зовнішньої допомоги;

лише третина ВПО висловила задоволення від результатів довгострокового переселення [98].

Нещодавно Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (ФАО) оголосила про нову ініціативу з диверсифікації доходів в Грузії. На її реалізацію за фінансового сприяння ЄС уряду буде виділено грант у розмірі до 810 тисяч доларів США.

- Мета проекту: підвищення рівня доходів внутрішньо переміщених осіб і вдосконалення сільськогосподарського виробництва.

- Ці кошти призначені, в першу чергу, для не захищених категорій населення з числа переміщених осіб. Щонайменше, 700 потребують індивідуальні гранти в розмірі 2 500 грузинських ларі - близько 1 000 доларів США. Можливо також напрямок групових заявок на отримання грантів у розмірі 5 000 ларі - близько 2 000 доларів.

- - Створення Міністерства у справах біженців та розселенню Грузії (Департамент з питань вимушених переселенців; Департамент міграції, розселення та біженців), основними завданнями якого є надання допомоги ВПО, а саме: тимчасове розміщення та надання першої необхідної допомоги; допомога в пошуку тимчасової роботи відповідно до їхньої професії та кваліфікації; безкоштовна середня освіта в школах; медичне страхування в рамках існуючих державних програм та страхових схем; соціальні виплати ВПО; вирішення питань пенсійного забезпечення ВПО; допомога у вирішенні соціальних та побутових питань; участь у заходах з пошуку захоронень померлих, загиблих та зниклих безвісті в результаті масових порушень прав людини; надання допомоги із повернення на попереднє місце проживання; у випадку смерті внутрішнього переселенця відшкодовують витрати, пов'язані із похованням [98].

- Розробка Державної стратегії для внутрішньо переміщених осіб;

- Розробка Плану реалізації Державної стратегії для внутрішньо переміщених осіб на основі Закону «Про осіб, вимушено переміщених з окупованих територій Грузії, - вимушених переселенцях»

Щоб забезпечити переселенців постійним житлом, було прийнято програми та зроблено низку наступних рішень, а саме:

Реконструкція будівель;

Будівництво нових житлових будинків для вимушених переселенців;

Переселення окремих житлових будинків;

Міністерство біженців завершило реконструкцію п'яти об'єктів у 2016 році, де 332 сім'ям було надано квартиру.

Будівництво двох нових будинків в Зугдіді було завершено в 2016 році.

Було орендовано 144 квартири. Триває будівництво двох корпусів в місті Кутаїсі, де це буде можливо розмістити 160 сімей внутрішньо переміщених осіб.

У 2016 році 707 будинків було придбано за 14 148 865 лари

Також було придбано на підставі контракту, підписаного з «Hualing Group» 300 квартир в Тбілісі, в олімпійському селі саме для вимушених переселенців.

Ведеться будівництво багатоповерхових будинків 2 об'єкти (160 квартир); Зугдіді - 6 об'єктів (432 квартири); Гори - 8 об'єктів (480 квартир); Ткалтубо - 2 об'єкти (140 квартир).

В Грузії діє «Сільський житловий проект», який міністерством реалізується вже третій рік поспіль.

«Сільський будинок» - цей проект важливий у багатьох напрямках. Міністерство надало вимушеним переселенцям у сільській місцевості понад 20 тис. Ларі. Будинки, які було придбано йшли у комплекті з садибою, але там була серйозна проблема, не всім внутрішньо переміщеним особам подобалось їх розташування. Тому міністерство змінило підхід і зараз є внутрішнім посередником. Міністерство бере участь у пошуку будинку відповідно до критеріїв які бажають внутрішньо переміщені особи, ці

критерії формуються внутрішньо переміщеним особам видаються кошти на їх придбання, а сума грошей визначаються на підставі 17 000 лари на сім'ю, що складається з 1-2 членів, 21 000-3-4 членів, 26 000 - 5-7 членів, 31 000 - 8 і більше.

Як вже згадувалось, учасники програми вибирають для себе самостійно будинок з певною кількістю землі. Таким чином, внутрішньо переміщені особи здатні жити разом із сім'ями на постійному місці проживання, а також мати доступ до землі та обробляти її.

Необхідно зазначити, що у результаті примусового переміщення багато хто з сім'ї внутрішньо переміщених осіб оселилися в містах, що знаходяться у сільській місцевості, відповідно, ці сім'ї мають навички, необхідні для сільськогосподарських робіт, звички, вони готові брати участь у сільській програмі.

За допомогою держави вони обирають сільськогосподарські угіддя у вибраному місці та працюють на землі задовольняючи свої потреби на їжу та заробляючи на продажу лишків врожаю.

За розпорядженням Уряду № 2532 сім'ям внутрішньо переміщених осіб було здійснено продаж нерухомості за символічну ціну. Це дозволило приватизувати будівлі та зареєструвати право власності на майно.

Національне агентство державного реєстру, повідомило, що житлові приміщення викупило та приватизувало більше 1000 сімей внутрішньо переміщених осіб, отримавши право власності.

Також було здійснено прискорення передачі права власності на підставі законодавства, створена і працює для легалізації майна при міністерстві відповідна комісія. Яка поступово переросла у Національне агентство з управління майном, державного реєстру та міністерства.

Також урядом Грузії було започатковано Проект погашення іпотечного кредиту. Відповідно до кількості поданих заяв переселенців цей проект користується великим попитом.

На даний час першочерговий інтерес вимушених переселенців у довгостроковій перспективі - це іпотека.

Програма надання кредитів була започаткована у 2015 року

«Соціальний пакет» надзвичайно особлива та необхідна допомога надання якої було запроваджено урядом та забезпечує вимушених переселенців. Звернулося за допомогою скориставшись програмою 8471 сімей.

Враховуючи соціально-економічну вразливість сімей урядом було також запропоновано допомогу для задоволення зимових потреб опалення.

Значна кількість переселенців мають субсидії.

Одразу після початку конфлікту був створений координаційний комітет по вирішенню проблем переселенців. У 1996 році комітет був перетворений в міністерство. І тільки з 2004 року були запуснені перші програми надання житла. Вони передбачали можливість приватизації житла в колективних центрах.

У 2007 році була прийнята комплексна державна програма щодо вирішення проблем переселенців, і чиновники почали працювати успішніше. На даний момент в міністерстві працює 250 співробітників. Загальний бюджет - 95 мільйонів ларі (близько 36 мільйонів доларів), з яких 85 мільйонів - фінансування житлових програм.

Зараз близько 36 тисяч сімей забезпечені житлом. Приблизно стільки ж - чекають вирішення житлового питання. Всього було запуснено 9 житлових програм: якісь були успішні, а якісь практично провалилися. Зупинюся на успішних.

Купівля квартир в новобудовах є пріоритетом державної програми міністерства. Таким чином, процес інтеграції відбувається швидше. Сім'ям видають квартиру з ремонтом, а меблі та котел (опалення) переселенці повинні купити самостійно.

Ціна для держави за квадратний метр в таких комплексах складає близько 520 доларів. Виходить, що держава витрачає близько 42 тисяч доларів для покупки трикімнатної квартири.

Черга на видачу таких квартир формується згідно балової системи. Рішення про надання квартири приймає комісія, до складу якої входить Омбудсмен, міжнародні та громадські організації. Міністерство не має прямого впливу на комісію [94].

При розгляді заяви, в першу чергу враховується соціальна вразливість сім'ї. Переселенця, який подав документи на отримання житла, перевіряє комісія з працівників міністерства. Перевірка може здійснюватися цілодобово, щоб виявити переселенців, які насправді не проживають на звільненій території або вказали неправдиву інформацію про склад сім'ї.

Найбільше містечко переселенців знаходиться в Ахалгорському районі Грузії практично на лінії розмежування. Розселення переселенців почалося з грудня 2008 року.

На 80 гектарах землі проживає 6997 переселенців (близько 2000 сімей). На території є школа, два дитячих садки, магазини, культурний будинок, банк, будинок інновацій. Маршрутний автобус в місто ходить через кожні 30 хвилин.

Основна проблема таких містечок - відсутність роботи. Однак цю проблему намагаються активно вирішувати, і зараз працевлаштовані близько половини місцевих жителів. Поблизу є дрібні підприємства, такі як пивний і паперовий заводи, там переважно і працюють переселенці. Недалеко збираються будувати завод Coca-Cola. На це розраховують багато переселенців, адже може бути працевлаштовано близько 300 людей.

В цілому, містечко розглядали як тимчасове житло, тому й не передбачили наявності робочих місць. А також ця «тимчасовість» позначилася на якості будівництва. Кожен маленький будинок, в 50 квадратних метрів, обходився близько 17 тисяч доларів.

Чиновники вважають, що це досить дорого і не дуже ефективно. За ці ж кошти можна купити будинок в сільській місцевості, який буде кращої якості і з великою кількістю землі.

Будинки передані людям в приватну власність без будь-яких обмежень. Частина людей продали свої будинки, додали власні кошти, і купили нове житло. Інші жителі самостійно розширюють і добудовують будинки.

Проблеми з роботою в містечках вирішують стимулюванням самозайнятості.

Ось один із прикладів. Переселенка Нана з Цхінвальського району отримала міні-грант від міжнародного донора в розмірі 700 доларів і в 2011 році відкрила міні-майстерню з виготовлення біжутерії зі срібла. [89]

На початковому етапі на неї працювало 4 переселенця і були проблеми зі збутом. Але зараз штат збільшився до 8 співробітників, і добре налагоджений збут в аеропорту, магазинах і готелях Тбілісі

На території містечка є ще кілька дрібних підприємців, які вчать своїй майстерності інших переселенців і поступово розширюють своє виробництво. Наприклад, в майстерні різьблення по дереву навчаються 34 дитини. Після навчання вони вже самостійно зможуть заробляти.

Центр знаходиться на території міністерства внутрішньо переміщених переселенців з окупованих територій. У день може обслуговувати до 500 осіб. Тут не буває хаосу і скандалів, оскільки існує електронна черга. Кожен переселенець може оформити пластикове посвідчення, це займає кілька хвилин.

У Грузії існує кілька видів підтримки ВПО. Переселенці отримують допомогу. «Наші внутрішньо переміщені особи отримують щомісяця 45 ларі (близько 500 гривень при середній зарплаті до 3000 гривень, або 200 ларі - ред.). Їх отримує кожен переселенець, хоча є виключення. Воно полягає в тому, що якщо людина отримує більше 1250 ларі (близько 14 000 гривень - ред.) Статус ВПО та допомога у Грузії не пов'язано з отриманням пенсії. Всі

громадяни Грузії (включаючи тих, хто перебуває на неконтрольованих територіях) отримують пенсію без обмежень.

УВКБ ООН допомагає вимушеним переселенцям в частині гуманітарної допомоги, а ПРООН готова допомогти їм зробити наступний крок та розширити свій бізнес. Одним з головних питань для поліпшення умов вимушено переселених громадян в Грузії є сприяння розвитку Панкіського регіону.

Тут можливо розширити та покращити умови для розвитку сільського господарства, яке також важливе для розвитку економіки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Розвиток скотарства, як галузі, достатньо перспективної, особливо для вирощування великої рогатої худоби та овець.

Тренінгові центри ПРООН навчають біженців та місцевих жителів щодо питань збереження здорового стада молочних корів, а також навчають людей основам ветеринарії.

Фермери будуть вивчати нові технології сільського господарства та більш ефективні способи ведення сільського господарства, налагоджувати взаємозв'язок від виробника до покупця та відбудовувати інфраструктуру.

«Наша робота в Панкісі є прикладом того, як установи Організації Об'єднаних Націй доповнюють один одного на користь людей», - сказав Джеймі МакГолдрік, координатор резидентів ООН в Грузії. «УВКБ ООН розпочав економічний розвиток долини з допомогою біженців. ПРООН зараз активізує цю діяльність для розширення масштабної програми економічного та соціального розвитку».

Експерти ПРООН будуть допомагати біженцям розробляти та зміцнювати стратегії сприяння сталому економічному зростанню, особливо зосереджуючись на побудові партнерських відносин з приватним сектором та заохочення нових шляхів залучення бізнесу до національного розвитку.

Організація з розвитку також буде здійснювати ініціативи зі зменшення ризику стихійних лих, щоб допомогти в управлінні екологічними загрозами, такими як повені, в регіоні.

ПРООН допомагала місцевій владі очистити канали річки Алазані, щоб захистити будинки та ферми силами внутрішньо переміщених осіб.

Ця так звана ініціатива щодо перехідних рішень може стати моделлю для УВКБ ООН та ПРООН для застосування в інших країнах, де інтеграція розглядається як найкраще рішення для біженців та інших переміщених осіб.

У наступних періодах УВКБ ООН та ПРООН сподіваються розширити програму, щоб допомогти внутрішньо переміщеним особам, які живуть в інших частинах Грузії [32].

В Каралеті УВКБ Агенція ООН з питань біженців розширила свою програму доступу до технологій доступу до Сіті (СТА) Грузії, надаючи тисячам переміщених осіб доступ до комп'ютерів для цілей освіти та виживання.

«Знання є запорукою, і ця програма дає ключ до знань для вимушених переселенців та біженців», - заявив Пітер Ніколаус, представник УВКБ ООН в Грузії, у суботу під час відкриття першого в Грузії центру СТА в новому поселенні Каралеті, що знаходиться в районі Шида Картлі поблизу відокремленого регіону Південної Осетії.

УВКБ ООН та його виконавчий партнер World Vision International планують відкрити аналогічні центри у восьми інших населених пунктах в Шида Картлі та двох у Панкисском ущелині в північно-східній Грузії, де приблизно 800 біженців відновлять своє життя за підтримки УВКБ ООН та його партнерів.

У районі Шида Картлі прибули близько 30 000 чоловік, які втекли з своїх будинків під час короткого конфлікту у серпні 2008 р. Між Грузією та Російською Федерацією у Південній Осетії. У дев'яти населених пунктах проживає близько 4200 вимушених переселенців.

Маріка Гочашвілі, особа з числа переміщених, сказала: «Я колись була медсестрою, але я не можу знайти робочого місця за фахом, тому я

зацікавлена в тому, щоб навчатись стільки, скільки я можу, отримуючи знання про [інформаційні та комунікаційні технології] щоб навчити інших».

Програма СТА була оголошена минулого року на щорічній зустрічі Глобальної ініціативи Клінтона з боку УВКБ ООН та її корпоративних партнерів, Microsoft та PricewaterhouseCoopers. Мета полягає в тому, щоб допомогти покращити життя примусово переміщених осіб шляхом надання їм доступу до комп'ютерних технологій, у тому числі Інтернету, для освіти, а також для бізнесу та засобів до існування.

Під час першого етапу програми в таборах біженців в Руанді та Бангладеш були запуснені успішні пілотні проекти. Центри СТА в Грузії відкриваються як другий етап проекту, в результаті якого комп'ютерні технології будуть надані переміщеним у Грузії та до восьми інших країн.

Проект СТА в Грузії також максимізує роль переселенців та біженців у доставці інформаційно-комунікаційних технологій, включаючи навчання їх та місцевих жителів, щоб стати менеджерами ІКТ, технічного обслуговування та ремонту та знань для вчителів.

Центри забезпечать заняття для дітей та курси комп'ютерної грамотності, а також дистанційне навчання для молоді та дорослих.

Інші послуги включатимуть тренінги з питань підприємництва, бізнес-центри, служби зайнятості та консультування з питань кар'єри. Наскільки це можливо, СТА створить дохід для покриття витрат.

Пан Даніельссон, Генеральний директор Європейської комісії, Михайло Янелідзе, Віце-прем'єр-міністр та Міністр закордонних справ Грузії, та Нодар Кереселідзе, Перший заступник Міністра охорони навколишнього середовища та сільського господарства Грузії, запустили два великомасштабних проекти розвитку сільської місцевості та сталого сільського господарства, що фінансуються в рамках Європейської програми сусідства ЄС для сільського господарства та розвитку села (ENPARD) [44].

Два проекти з загальним бюджетом у розмірі 22 млн. Євро (приблизно 60 млн. Лари) будуть зосереджені на різних аспектах сталого розвитку сільської місцевості в Грузії.

Проект «Підтримка ФАО сільськогосподарському сектору Грузії в рамках ЕНПАРД-3» з бюджетом 12 млн. Євро (приблизно 33 млн. Лари) забезпечить пряму допомогу сільським громадам та фермерським господарствам та підтримку Міністерства охорони навколишнього середовища та сільського господарства Грузії та сільськогосподарської політики. Вона буде реалізовувати Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (ФАО).

Проект «ENPARD-3: Поліпшення розвитку сільської місцевості в Грузії» з бюджетом у 10 мільйонів євро (приблизно 27 мільйонів лари) забезпечить пряму допомогу в несільськогосподарському секторі економіки в сільській місцевості та підтримає уряд Грузії та Аджарський автономний Уряд Республіки щодо політики розвитку сільських районів. Проект буде реалізовано Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН).

Обидва ці проекти повністю фінансуються ЄС і триватимуть 60 місяців. Вони є частиною третьої фази програми ЄС ENPARD, яка допомагає Грузії зменшити сільську бідність, підвищити потенціал розвитку сільських районів та створювати економічні та соціальні можливості для людей.

На засіданні обох проектів у Кобулеті 15 червня 2018 року взяли участь представники ЄС та Грузії, представники Організації Об'єднаних Націй, керівництво Аджарської Автономної Республіки, а також партнери та бенефіціари програми ENPARD - організації громадянського суспільства, міжнародні установи, приватні компанії та місцеві фермери.

«Угода про асоціацію з Європейським Союзом та глибока і всеосяжна зона вільної торгівлі (DCFTA) відкриває двері для

грузинської продукції до 500 мільйонів європейських споживачів. Сильний розвиток сільської місцевості допоможе жителям Грузії скористатися цими можливостями», - зазначив Крістіан Даніельссон, Генеральний директор з питань європейської політики сусідства та переговорів щодо розширення.

«У найближчі п'ять років ми зосередимося на трьох основних напрямках - диверсифікації місцевої економіки, підвищення конкурентоспроможності сільського господарства Грузії та поліпшення охорони навколишнього середовища та сталого управління природними ресурсами», - сказав Нодар Кереселідзе, перший заступник міністра охорони навколишнього середовища та сільського господарства Грузії.

Постійний координатор ООН в Грузії Нільс Скотт зазначив, що розвиток сільських районів означає фундаментальну зміну загального розвитку Грузії.

З 2013 року в Грузії реалізується Європейська програма сусідства з питань сільського господарства та розвитку села (ENPARD), загальний бюджет якої становить 179,5 млн. Євро. Перша його стадія була спрямована на розвиток національного сільськогосподарського потенціалу, а друга і третя - спрямована на створення економічних можливостей для сільського населення, які виходять за межі сільськогосподарської діяльності [44].

Бенефіціарами проекту стали місцеві та регіональні органи влади, представництво ЄС в Грузії та агентство з реалізації проекту - «ACF Georgia». 3 мільйонів доларів проекту «ЖИТТЯ Грузії» - мета полягала у сприянні Самегрело і Шида Картлі ВПО і приймаючим їх громадам у можливості по скороченню бідності та зайнятості для них, щоб знайти шлях допомоги. Понад 1000 людей, включаючи людей з обмеженими можливостями, взяли участь у програмі професійної підготовки для досягнення цієї мети. Результати програми вражають:

638 осіб пройшли курси професійної підготовки та отримали відповідні кваліфікації, які згодом надали 188 робочих місць.

188 людей отримали невеликий грант

12 бенефіціарів отримали гранти середнього розміру для засобів до існування

104 бенефіціарам було надано набір інструментів для розширення свого малого бізнесу або нових бізнес ідей

201 бенефіціара пройшли стажування та 62 з них були найняті на роботу.

Всього за 18 місяців, проект досягнув великих результатів, партнери-виконавці також підготували великий інформаційний пакет для роботи в галузі навчання, поради для пошуку роботи, розвитку бізнесу та роботодавців людей з обмеженими можливостями інтеграції. Цей матеріал буде підтримувати стійкість проекту.

Було розроблено збірки для вимушених переселенців, а саме:

Збірник «Працевлаштування для людей з інвалідністю»; ресурси, доступні для людей з обмеженими можливостями, а також людей з дивовижними історіями про життя - підтримка засобами до існування для людей з обмеженими можливостями - підготувала Ліана Барабадзе («World Vision Georgia»/ <http://www.wvi.org/georgia>)

Ділові і корпоративні навички юридичних навчальних модулів і інформаційних брошур в різних формах бізнесу, в тому числі індивідуальних підприємців, мікро- і малих підприємств і товариств з обмеженою відповідальністю для реєстрації - розроблений Іраклія Бокучава ((фонд державних програм) і Димитрія Звіададзе («юридична допомога») Єр / <http://lag.ge>)

Змінити своє майбутнє «Керівництво на шляху до зайнятості»- підготував Манана Квачашиам («Освіта для демократії» /WWW.EDDEM.GE)

Бізнес гранти та механізми підтримки Методичний посібник - розроблені Генеральною Асоціацією («Регіональний розвиток для майбутнього Грузії» / <http://rdfig.ge/>)

Програма зайнятості методичне керівництво - підготовлено Іосеб Аматріані (ACF / <https://www.accioncontraelhambre.org>) [53].

Був організований загальний фонд 1,25 млн доларів США, і Керівний комітет з 5 міжнародних організацій UNDP, USAID, UNHCR, SDC, WB + Gov. of Georgia. Комітет фінансував дослідження ситуації - у 6 доповідях, 15 мікрогрантів в розмірі від 25000 до 100 000 доларів, все гранти були пілотними, в галузі сільського господарства (по 100 000 доларів - на організацію ферм для «Руху проти голоду»), підтримки малого бізнесу (Каунтерпарт), підтримки ініціатив самих ВПО по реабілітації своїх колективних центрів, навчання бізнесу та ремеслам, психологічної реабілітації та інше. Єдиним «табу» було розселення - для цілей Нового підходу був введений новий термін «тимчасова інтеграція», існувало опасіння, що закріплення житла за ВПО у власність зменшить їх мотивацію до повернення. Для виконання програми була створена урядова комісія під керівництвом Державного міністра (глави виконавчої влади в той період). Програма здійснювалася з 2000-го по 2006 рік.

Останньою дією «Нового підходу» було створення «Державної стратегії щодо ВПО», яка базувалася на 10 принципах прав людини і включала 2 головні цілі: підготовку до гідного і безпечного повернення і поліпшення соціально-економічних умов ВПО. До цього моменту уряд уже усвідомило необхідність надання стабільного житла ВПО. Створення та обговорення на державному та неурядовому рівнях із залученням самих біженців тривало рік.

Стратегія була затверджена Постановою Уряду Грузії № 44 від 6 лютого 2007 року, і після цього впритул постало питання про її реалізацію. Приблизний бюджет Плану дій для виконання Стратегії становив 700 мільйонів ларі (грузинська національна валюта, в даний момент співвідношення приблизно 1 ларі = 5 гривням. У той же час, бюджет Міністерства до цього часу становив 60,2 мільйона ларі, з яких 25 мільйонів призначалися на виплату щомісячних грошових допомог вимушено переміщеним особам, 19 млн. - на покриття комунальних витрат ВПО, які проживають в колективних центрах, тобто на імплементацію стратегії практично не було виділено бюджетом грошей, а саме створення Плану дій фінансувалося з зовнішніх джерел (проект Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців), що становить кілька десятків сотень тисяч доларів.

В кінцевому підсумку в Грузії прийшли до висновку, що краще переселенцям не будувати селища, а купувати житло у великих містах, де їм простіше інтегруватися .

Там створили електронний реєстр ВПО, який дозволяє об'єктивно бачити не тільки дані про місце проживання людини, але і його потреби (житло, робота, медикаменти та ін.). Переселенець отримує електронну карту в спеціальному центрі при Міністерстві у справах вимушено переміщених з окупованих територій осіб, біженців та розселення. Її оформляють протягом декількох хвилин [38].

Високий рівень безробіття залишається з найгостріших проблем вимушених переселенців. На жаль, на сьогоднішній день програми допомоги їм у працевлаштуванні знаходяться в зародковому стані. Більшість грузин не бачать перспектив у своїй перепідготовці.

З 2010 року понад 28 000 вимушених переселенців отримали вигоду від безкоштовної юридичної допомоги у всій Грузії. Головним

чином, правові питання стосувались доступу до землі, соціальних пільг та можливостей забезпечення засобів до існування.

Послуги доступні після Створення юридичних клінік, що стало результатом спільних зусиль комітету з питань жінок ООН та Міністерства внутрішніх переселенців з окупованих територій, житлових приміщень та біженців (Міністерство внутрішніх переселенців). Ці зусилля були фінансовані урядом Норвегії та Європейським Союзом.

Перша юридична клініка була заснована у 2010 році за сприяння уряду Норвегії. З 2016 року ця послуга є однією з складових організації жінок Організації Об'єднаних Націй та Проекту «Рівний доступ вимушених переселенців для економічних можливостей», що фінансується Організацією Об'єднаних Націй з питань продовольства та сільського господарства (ЄС). Проект є частиною програми, в рамках якої ЄС та Міністерство ВПО мають намір зміцнювати соціально-економічну інтеграцію ВПО та людей, котрі зазнають конфліктів. У середині 2017 року будували представлені юридичні консультації щодо функцій Міністерства внутрішніх переміщених осіб (ВПО), які вже узгоджені з Міністерством.

Головне завдання Міністерства полягає в створенні гідних умов життя для ВПО перед поверненням.

На початку 2010 року в Грузії була прийнята «Державна стратегія щодо окупованих територій: Залучення шляхом співпраці», яка передбачала поновленню відносин між населенням Грузії, роз'єднаним розділовими лініями, що виникли в результаті окупації, і забезпечення населенню Абхазії і Південної Осетії тих прав і привілеїв, якими користується кожен громадянин [97].

Передбачалось залучення Абхазії і Південної Осетії в міжнародні економічні відносини Грузії; доступність грузинської системи охорони здоров'я для населення окупованих територій; створення можливостей для отримання освіти в Грузії населенням цих регіонів.

Зрештою, більш-менш ефективно запрацювала тільки програма по лікуванню жителів окупованих територій в грузинських клініках за рахунок бюджету Грузії.

Освітня програма не спрацювала. А ось план з розвитку контрольних-пропускних пунктів привів лише до погіршення ситуації. При активному сприянні Росії кількість КПП зменшилася до одного.

Навесні 2017 року грузинський уряд, сформований "Грузинською мрією", представило новий план мирного повернення окупованих територій під назвою "Крок до кращого майбутнього", який є, по суті, продовженням Стратегії, розробленої за часів Саакашвілі [97].

З нових пропозицій - створення додаткових можливостей для отримання освіти мешканцями окупованих територій - програми прискореного вивчення грузинської мови для абітурієнтів.

Також створення механізму, який дозволяє користуватись безвізом і угодою про вільну торгівлю мешканцям окупованих територій.

Грузія запропонувала жителям Абхазії і Південної Осетії особливі умови для ведення підприємницької діяльності на грузинській території і "через" грузинську територію, тобто використання експортних можливостей Грузії для продажу своєї продукції в ЄС.

Напевно, саме завдяки проведенню схваленого ЄС курсу, Грузії вдалося підписати Угоду про асоціацію з ЄС, домогтися режиму вільної торгівлі та візової лібералізації, тобто забезпечити євроінтеграцію. Але в

цей час окуповані автономії не просто залишаються територіями, неконтрольованими центральною владою - вони постійно все більше інтегруються в Росію.

2.4. Особливості заходів щодо внутрішньо переміщених осіб в Колумбії

Загальна кількість ВПО станом на 01.01.2018 – 6509000 осіб, нових переміщень 139000 пов'язаних з насильством та 25000 пов'язаних з природною стихією лише за 2017 рік.

Сьогодні в світі налічується близько 13,5 млн. осіб, переміщених всередині країни (ВЕРХОВНИЙ КОМІСАР Організації Об'єднаних Націй у справах біженців [УВКБ], 2007 рік). З них три мільйони за офіційною статистикою та понад шість за неофіційною проживають в Колумбії. Незважаючи на те, що думки розходяться щодо кількості переміщених колумбійців, існує домовленість про зростаючий і тривожний характер проблеми. Крім порушення політичних, економічних, соціальних і громадянських прав, особи, переміщені всередині країни, страждають від порушення своїх соціальних зв'язків, і тому вони мають обмежений потенціал для створення і підтримки життя в суспільстві.

У Колумбії є декілька пояснень внутрішнього переміщення. Для деяких авторів насильство, викликане збройним конфліктом, а саме як зіткнення між партизанами і напіввійськовими, а також між партизанами і національним урядом - лише частково пояснює цю міграцію. Дійсно, це переміщення почалося в XIX столітті, під час війни за незалежність, боротьба за владу між двома традиційними колумбійськими політичними партіями і колонізація захоплення земель в значній мірі відповідали за масове переміщення людей.

Погіршення гуманітарної ситуації в Колумбії до кінця 90-х років привернуло увагу Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців (УВКБ), який на прохання уряду Колумбії створив філіал в Боготі. Робота УВКБ здійснюється на двох фронтах: з одного боку, підготовка державних установ; з іншого, робота з жертвами примусового переміщення.

Існує чотири фактори, відповідальних за внутрішнє переміщення в Колумбії: збройний конфлікт; боротьба за контроль над територією геостратегічного значення; конкуренція за землю, що призвело до перебудови власності на землю; і соціальні мотиви.

Іншими словами, динаміка колумбійського озброєного конфлікту охоплює багато з факторів, що розглядаються індивідуально зазначеними авторами, таких як боротьба за контроль над територією геостратегічної важливості і соціальними мотивами.

Доказано також причетність держави до внутрішнього переміщення у зв'язку із фумігацією. Дійсно, в першому півріччі 2008 року масове переміщення 13134 осіб було зареєстровано через фумігації в відділеннях Антіюкія і Вічада (CODHES, 2008). Після адміністрації Сесара Турбо Айяла (1978-1982 роки) уряд використав фумігації в якості основного засобу боротьби з незаконними культурами. Ця стратегія була прийнята, незважаючи на дослідження, в яких доказано токсичний вплив хімічних речовин, що використовуються в фумігації (паракват і гліфосату) на здоров'я людини і навколишнє середовище [104].

Витіснення може також відбуватися за рахунок впливу економічних груп. Будівництво трубопроводів, побудованих в Антіюкія, Ураба-хочоано, Наріньо, Кундінамарка, Норте-де-Сантандер і Араука, є яскравим прикладом цієї практик, економічні інтереси, пов'язаних фірм з великим тваринництвом,

агробізнесом, експлуатацією природних ресурсів і наркобізнесом, співпрацюють або фінансують напіввійськові групи, які вважають примусове переміщення найдешевшим і найбільш ефективним методом отримання контролю над новою територією.

Крім того, регіони латифундій привабливі для груп наркобізнесу, які хочуть розширити свої врожаї, створювати лабораторії, будувати злітно-посадкові смуги аби розвивати подальші канали торгівлі. Інші збройні групи також зацікавлені в тому, щоб окупувати певні території, для продовження і зміцнення своїх збройних ініціатив, оскільки контроль над територією має на увазі контроль над важливими геостратегічними ресурсами, які допомагають фінансувати війну.

Взагалі кажучи, населення, яке найбільше постраждало від внутрішнього переміщення, - це селяни.

Засоби вигнання в цих громадах пов'язані з вбивством їх лідерів і насильницьким залученням молодих людей і безпосередньо пов'язані з існуванням стратегічних ресурсів на їх територіях.

Внутрішнє переміщення різко зросло в Колумбії: у 2002 році через відновлення збройного конфлікту 411779 зафіксовано вимушеного переміщення населення, що на 20% більше, ніж в 2001 році.[104].

Хоча внутрішнє переміщення, викликане насильством в збройному конфлікті, вважається систематичною проблемою з 1980-х років, тільки в 1990-х роках колумбійська держава почала розробляти законодавство, призначене вирішити проблеми .

Закон № 2804, затверджений в 1995 році, спрямований на визначення осіб, переміщених всередині країни, з якими буде працювати держава, а також окреслити стратегії запобігання, захисту, надання гуманітарної та надзвичайної допомоги і доступу до урядових програм. У 1997 році уряд

затвердив Закон № 2924, в якому була визначена нова інституційна структура, яка об'єднує всі державні і приватні організації, яким доручено обслуговувати населення, переміщене в результаті насильства. Крім того, в цьому документі пропонується створити Національну систему комплексної підтримки осіб, переміщених в результаті насильства (SNAIPDV її скорочена назва), Національний план, Національний фонд допомоги переміщеним особам і Національна інформаційна мережа.

У тому ж році уряд затвердив Закон № 387, нормативний документ, відповідає за включення питання про внутрішнє переміщення в нормативну базу Колумбії. Відповідно до Закону 387, колумбійська держава визначає внутрішньо переміщених осіб як «всіх людей, вимушених мігрувати на території країни, відмовляючись від місця проживання або нормальної економічної діяльності, оскільки їхнє життя, фізична недоторканність, безпеку або особиста свобода були уразливі або були прямо під загрозою з-за будь-який з наступних ситуацій: внутрішній збройний конфлікт, внутрішній розгاردіаш і напруженість, генералізоване насильство, масові порушення прав людини, порушення міжнародного гуманітарних права.

Закон №387, схвалений в 1997 році, прямо визнає права внутрішньо переміщених осіб і вперше змушує державу відповідати за розробку політики та вжиття заходів щодо запобігання переміщенню, а також для забезпечення догляду, захисту, консолідації та соціально-економічна стабілізація переміщеного населення. З часу оприлюднення закону внутрішньо переміщені особи захищені правами, перерахованими в статті 2, в тому числі: правом доступу до остаточного рішення їх ситуації; право на повернення в місце їх походження; право не піддаватися примусовому переміщенню і не допускати незаконного свободи їхнього пересування [105].

Одним з інститутів, які відігравали важливу роль в захисті прав внутрішньо переміщених осіб, є Управління омбудсмена Колумбії, яке має

офіс, призначений виключно для переміщеного населення. За допомогою УВКБ Управління Омбудсмена здійснило проект «Захист спільноти», який особливо активний в районах з високою концентрацією корінних народів (таких як Бахо-Аtrato, Медіо-Аtrato, Узбережжя Какаріци, Коста-Вальекаукана, Коста-Нарінсенсе, Тьерральта, Сьерра-Невада- де-Санта-Марта, Кататумбо і Північно-Східний Антіокео). Мета цього проекту полягає в зміцненні присутності Омбудсмена в цих областях і, за допомогою такої присутності, запобігати примусове переміщення населення з метою реалізації політики запобігання.

Генеральна прокуратура, орган, що володіє найбільшим контролем над здійсненням державної влади, також діяла для захисту прав людини і втручання в захист громадських інтересів.

Децентралізація - безумовно, один з центральних стовпів політики з надання допомоги переміщеному населенню - безпосередньо пов'язана з багатьма з перерахованих вище питань. Це пояснюється тим, що децентралізація покращує здатність держави реагувати на складну ситуацію примусового переміщення, яка проявляється по-різному в усіх громадах на всій території Колумбії. Крім того, децентралізація державної політики, про яку йде мова, дозволить місцевим органам влади та департаментам співпрацювати з національним урядом в забезпеченні більшого захисту населення, яке найбільше постраждало від примусового переміщення, шляхом обміну і використання технічної інформації з великою точністю.

Реінтеграція - одна з основних умов повернення або переселення переміщених осіб - стає все більш складною, оскільки біженці залишаються переміщеними протягом тривалих періодів часу, далеко від свого місця походження.

Хоча існують правові положення, які покладають відповідальність на національні та місцеві організації на переселення переміщеного населення до сих пір немає регулярних і чітко визначених програм, присвячених вирішенню проблеми.

Яскравим прикладом цього є відсутність положень про компенсацію за порушення прав людини, що безпосередньо пов'язано з умовами та можливостями для повернення переміщених всередині країни осіб. У Колумбії не існує ніяких законів про покарання осіб, відповідальних за вимушене переміщення.

Що стосується реєстру переміщеного населення, то в даний час існують дві окремі системи, які організують інформацію в рамках Національної інформаційної мережі: SUR і Система оцінки за допомогою альтернативних джерел (SEFC, її аббревіатура іспанською мовою). SUR кількісно оцінює попит на колумбійські урядові програми, спрямовані на переміщених осіб з точки зору території та населення. Тільки ті, хто реєструється протягом одного року після події, що викликала їх переселення, вважаються внутрішньо переміщеними всередині SUR. SUR - єдиний канал, через який переміщені особи мають доступ до програм, спонсорованих урядом.

З іншого боку, SEFC є глобальною моделлю переміщення, яка реєструє інформацію на національному рівні відповідно по подіями висилки, прибуття, повернення і переселення в 35 територіальних одиницях, позначених RSS. SEFC прагне записати загальне число людей, переміщених в результаті насильства, незалежно від того, запитують вони допомогу у держави чи ні.

Охорона жертв збройних міжнародних конфліктів викликає стурбованість міжнародного гуманітарного права після десятиліття 1970

року, коли було прийнято Протокол II до Женевських конвенцій (1977 рік). З метою захисту населення, яке не є комбатантами, стаття 13 встановлює, що «цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападу» і що «дії або погрози насильства, основна мета яких полягає в поширенні терору серед цивільного населення заборонено». Очевидно, що примусове переміщення населення в Колумбії порушує цей та інші принципи міжнародного гуманітарного права [100].

Просування Керівних принципів з питання переміщення всередині країни знаходить один з перших прикладів успіху в Колумбії. Поширення Принципів відбувалося не тільки між органами національного уряду, але і між місцевими урядовими органами, на додаток до неурядових організацій, деякі з яких керувалися переміщеним населенням.

Координація, децентралізація, моніторинг, запобігання, закупівлі і розподіл ресурсів - це теми, які пронизують дискусію, пов'язану з розробкою і оглядом політики, спрямованої на вирішення проблеми внутрішнього переміщення в Колумбії.

Крім того, багато хто з підходів колумбійського уряду до врегулювання збройного конфлікту є проблематичними, оскільки вони посилюють проблему внутрішнього переміщення. Підвищена мілітаризація і непропорційна фумігація, часто пов'язані з відсутністю стратегічного планування, відкинули те, що зручно згадувати як безпека людини на задньому плані. В результаті дії держави часто порушують право неконфліктного населення яке є нейтральним. Це відбувається далеко від будь-якої можливості того, що держава запропонує фізичну або інституційну допомогу цим особам, хоча розуміється, що держава повинна гарантувати основні права і доступ до основних послуг, гарантованих Конституцією.

У світлі цього колумбійська держава в 1997 році запросила технічну і гуманітарну допомогу УВКБ. За згодою Генерального секретаря ООН в червні 1998 року в Боготі було створено відділ УВКБ 24, який став відповідальним за підготовку державних установ і неурядових організацій і за технічну допомогу, пов'язану з усіма етапами переміщення, включаючи профілактику політики. Крім того, відповідно до мандату УВКБ бюро «надає уряду досвід і знання щодо захисту, гуманітарних ресурсів і довгострокових рішень, які довели свою ефективність в інших ситуаціях примусового переміщення.

Зокрема, УВКБ працює в чотирьох областях: 1 розповсюдження і оновлення правового стандарту захисту; 2 заохочення сильних інститутів і обґрунтована державна політика; 3 сприяння соціальній організації, навчання і участі переміщеного населення в захисті їх прав; і 4 просування сильних національних механізмів нагляду. Останнім часом УВКБ розробило «кластерний підхід», який передбачає координацію зусиль кількох установ, що спеціалізуються в таких областях, як вода, продукти харчування, охорону здоров'я і матеріально-технічне забезпечення.

Заходи, розроблені в зазначених вище областях, здійснюються спільно з національними і міжнародними організаціями. На національному рівні основними партнерами УВКБ є: Агентство з міжнародного співробітництва (Соціальна дія), Управління омбудсмена Колумбії і Федеральна канцелярія Генерального прокурора. У загальних рисах, координація діяльності УВКБ і цих партнерів здійснюється через Об'єднану технічну групу (JTU), створену в 1999 році в Меморандумі про взаєморозуміння, підписаному УВКБ і «Соціальною дією». Основна функція JTU полягає в наданні підтримки цим державним структурам в систематизації, аналізу, моніторингу та поширення державної політики щодо переміщеного населення.

Що стосується співпраці міжурядових та неурядових установ, то варто виділити проект «Захист землі і національної спадщини», який фінансується Фондом пост конфліктного періоду Світового банку, Шведським агентством міжнародного співробітництва в цілях розвитку, Міжнародною організацією по Міграція і уряду департаментів Норте-де-Сантандер, Болівар , Антіюкія і Валле. Цей проект спрямований на сприяння захисту прав селянських і поселенських земель, а також територій етнічного населення, яким загрожує небезпека бути переміщеним, з метою ефективного здійснення заходів захисту ВПО.

У УВКБ є цікавий проект під назвою «Здійснення», спрямований на підготовку Управління омбудсмена на захист прав тих, хто ризикує опинитися переміщеними, на національному, регіональному та місцевому рівнях. У цьому проекті існують системи і інструменти для вимірювання, моніторингу та оцінки практикумів, що проводяться Управлінням омбудсмена, з метою оцінки того, наскільки ефективно він сприяє заохоченню і захисту прав вразливих груп населення або осіб, виключених з програм, спрямованих на переміщених осіб включаючи жінок, дітей, корінні і афро-колумбійці.

Необхідно відзначити слабкість в політиці, спрямованої на надання допомоги переміщеним особам, яка полягає у відсутності психосоціального лікування, запропонованого населенню.

Багато ініціатив впроваджується неурядовими організаціями, а саме:

Програма «Дезарроло пара-паз» (PRODEPAZ - Програма розвитку світу) - це колумбійська ініціатива, що просувається і створена організаціями та інститутами громадянського суспільства, яка

спрямована на об'єднання і консолідацію громадських, приватних і громадських зусиль, спрямованих на будівництво національного миру.

Програма спирається на місцеві і регіональні процеси з акцентом на просування культури життя, соціальної інтеграції, почуття регіональної ідентичності, формування багатства, поліпшення якості життя і створення структур демократії, заснованої на участі внутрішньо переміщених осіб в життя громад.

PRODEPAZ була заснована в 1999 році у відділі Східної Антіюкія в період конфлікту, проект розробляв ініціативи, спрямовані на поліпшення якості життя місцевого населення.

Організація Corporacion Vida, Justicia y Paz (CVJP) - духовна благодійна установа, що займається питаннями миру та розвитку, шляхом вирішення основних соціальних проблем, які зачіпають громади на сході Антіюкія. CVJP виступає за відновлення соціальної структури, щоб її можна було підсилити, щоб створити умови для миру.

CJVP націлена на вразливі групи населення і створює зв'язки між громадськими, приватними та третіми організаціями, такими як місцеві ради, школи, компанії, лікарні і церкви, щоб координувати зусилля з надання допомоги людям в регіоні.

У своїх кампаніях і проектах CVJP пропагує здоровий спосіб життя серед молоді, просуваючи профілактику наркоманії та намагається запобігати небажані підліткові вагітності. Організація підтримує переміщених осіб, вимагаючи їх прав на повернення додому, повернення своїх земель і запобігання переміщення в майбутньому. CVJP також бере участь в форумах, де вони розкривають тяжке становище вразливих спільнот і пропонують навчання лідерів з прав людини.

Погіршення насильства в регіоні викликало ряд стратегій та ініціатив жертв для боротьби з поширенням агресії і її згубними наслідками. Збереження пам'яті про наслідки, які залишив конфлікт, необхідно для запобігання повторення і запобігання нових насильницьких дій по відношенню до цих громад. Тому CVJP розробив проект «Примирення і жертви».

Проект працює, надаючи психосоціальну допомогу жертвам насильства через керівників громад з церкви, а також цивільних осіб. Разом вони намагаються домогтися соціального відновлення і брати участь в адвокації прав жертв і участі в місцевих політичних рішеннях.

Також до інтеграції та сприянню миру долучається активна колумбійська молодь. В результаті мирної угоди, спрямованої на те, щоб покласти край тривалим конфліктам в Латинській Америці, молоді чоловіки і жінки в Ла-Глорії в провінції Какета прикладають всі зусилля, щоб примирити розрізнені фракції в своїй спільноті переміщених осіб, організувавши культурні заходи для молодого покоління.

Ла Глорія перебувала в процесі будівництва інфраструктури в рамках урядового плану розміщення переміщених осіб, коли перша хвиля прибула в 2011 році після повеней і стихійних лих. Розвиток інфраструктури погано контролювалася, а будинки були поганої якості. Деякі з них були тільки частково побудовані.

У 2013 році люди, які втекли від внутрішнього конфлікту між урядовими військами і повстанцями Револьюційних збройних сил Колумбії (ФАРК), були переведені в більш поліпшене нове соціальне житло, яке будувалося в рамках процесу переселення.

Напруженість і обурення росли серед різних груп з різних верств суспільства, через зміни якості і типу житла, яке їм пропонувалося.

Невидимі бар'єри вирости між групами новачків, які, як правило, залишалися в своїх власних кварталах і не змішувалися. Дітям з різних районів не дозволялося грати разом.

Втомившись від життя в неприйнятному середовищі в Ла Глорії, підлітки, які відвідували молодіжні художні семінари, надані УВКБ ООН, Агентством ООН у справах біженців, вирішили взяти на себе ініціативу, щоб спробувати поліпшити дух спільноти.

Вони почали з організовувати заходи для дітей та молоді.

За підтримки УВКБ учасники створили молодіжний центр, де всі могли збиратися разом, вчитися, ділитися ідеями і розвивати діяльність, не турбуючись про те, звідки вони прийшли і яке їхнє походження.

Молоді мешканці «Ла Глорії» також вирішили приєднатися до фінансованого УВКБ «Фестивалю життя і прав», в якому все співтовариство приєднується до діяльності і ділиться досвідом.

Ідея зміцнилася, і її успіх окупився, коли співтовариство пізніше змогло зібратися разом, щоб знайти рішення таких проблем, як зростання злочинності та наркоторгівлею.

Часто неформальні поселення і вразливі селища, такі як «Ла Глорія», де проживають понад 350 переміщених сімей беруть на себе відповідальність за власну безпеку і знаходять спосіб заробити гроші на прожиття.

Для забезпечення соціальної згуртованості їм пропонується розробляти свої власні ідеї, працювати в команді, здійснювати проекти - за підтримки УВКБ - і навчитися організовувати себе і діяти як спільне співтовариство. Вони отримують керівництво про те, як вести переговори з місцевими та державними органами.

В цьому році німецький проект з біорізноманіття Sinfonía Trópico також приєднався до триденного фестивалю, пропонуючи музичні, художні та театральні майстерні з сильним екологічним компонентом.

Sinfonía Trópico описує себе як «ініціативу, яка підвищує обізнаність про втрату біорізноманіття та ризики збезлісення і зміни клімату в Колумбії за допомогою подій, які об'єднують мистецтво і науку».

Фестиваль закрився фотографічної виставкою і показом талантів, де діти і молоді люди показали своїм батькам і суспільству, що вони дізналися, і про їх бажання побудувати краще майбутнє.

Після поразки, завданої прихильниками мирного життя на референдумі в 2016 році, Колумбія, схоже, стикається з хвилею мобілізації громадян з числа активного громадянського суспільства.

Це пробудження активності, головним чином в молодих поколіннях, ознаменувало собою чітку дистанцію між змінами, які вимагає суспільство, і тим, як традиційно діяли політики. Це покоління відчуває себе так, як ніби вони живуть новою парадигмою політичної участі, посиленою соціальними мережами і зв'язаністю. З іншого боку, контекст, в якому мирні угоди піддавалися ризику після референдуму, можна було б розглядати як позитивний результат для політичної культури і активізму світу. Багато груп громадянського суспільства були організовані і започатковані з метою просування громадських ініціатив та посилення мобілізації навколо світу і солідарності.

Ель-Авіспоро - одна з найуспішніших організацій, які мобілізують громадянство навколо побудови миру. Це ініціатива громадянського суспільства, основним досягненням якої є просування їх намагань та кампаній з високим соціальним впливом.

В рамках невеликої кампанії, спрямованої на те, щоб вимагати права голосувати за колумбійських громадян, які проживають в інших країнах в плебісциті, Ель-Авіспере усвідомив, що чогось не вистачає в тому, як люди хотіли відстоювати мирний процес.

Як сказав один з їх членів, Анхела Серрано «Ми зрозуміли, що було багато людей, які хотіли внести зміни, хоча вони і не знали, як це зробити. Ми вирішили запропонувати інструменти, щоб люди могли знайти своє місце для активної участі, щоб всі зміни, які нам потрібні в нашій країні сталися ».

Ель-Авіспоро - чудовий приклад того, як технологія і зв'язок трансформують те, як люди інтегруються беруть на себе роль миробудування. Організація виникла в рамках громадянської громадської школи під назвою El Movilizadorio. Її основні цілі полягали у виявленні, зміцненні та впровадженні передової практики для поліпшення участі громадян за допомогою стратегічних комунікацій, технологій і управління знаннями. El Avispero працює як цифрова платформа, яка об'єднує людей, що ведуть соціальні зміни, за допомогою кампаній та ініціатив, які сприяють соціальному розвитку та сталого миру.

Коли група молодих людей вирішила зайняти центральну площу Боготи Плаза де Болівар після плебісциту, щоб вимагати швидкого огляду та затвердження мирних угод, Ель-Авіспере організував всілякі пожертви і підтримку.

Як тільки студенти організували різні протести, які підтримують мирну угоду після відмови від мирних угод на плебісциті, Ель-Авіспере допомогла об'єднати інші ініціативи та організації на національному та міжнародному рівнях, щоб масштаб протестів став історичним.

Нарешті, коли уряд перевів в парламент схвалення і здійснення нових мирних угод, Ель-Авіспо підтримувала ще одну ініціативу маленького громадянина, спрямовану на те, щоб зробити конгресменів підзвітними як механізм для забезпечення швидкого аналізу та затвердження нової угоди.

Крім цього, реальна інновація, що стоїть за цією ініціативою з миробудівництва, полягає в тому, що вона стикається з припущенням, що нормальні люди, не пов'язані з політикою, не мають можливості приймати рішення. Завдяки цій ініціативі громадянське суспільство тепер має простір для підтримки та обміну ідеями та вжиття заходів для сприяння розвитку та забезпечення стійкого миру.

Fundación para la Reconciliación («Фонд примирення») почав свою роботу в 2001 році, займаючись питаннями побудови миру, а з 2003 року розробив програму «Протидія і примирення» - «ESPERE» з метою сприяння миру і співпраці - наявність. Він працює з громадами в уразливих районах країни, заохочуючи участь громадян, до підготовки молодих лідерів світу і надання психологічної допомоги колишнім комбатантам, переміщеним особам та жертвам насильства. В даний час він просуває програму по «встановленню миру» через свою мережу шкіл.

Метод ESPERE застосовувався в різних сценаріях, в тому числі в тюрмах, компаніях, школах і церквах, а його передова практика і досвід були перенесені в такі країни, як Бразилія, Мексика, Канада і США, щоб вони відтворювали модель побудови миру.

«Фундасіон» підкреслює досвід прощення і примирення в своїх робочих нарадах шляхом розгляду спогадів про насильство, з тим щоб вони сприяли врегулюванню конфліктів і миру. Fundación para la

Reconciliación вірить у вирішення, що виходить за рамки військової конфронтації або переговорного процесу - суспільство потребує зцілення на більш фундаментальному рівні - створити основу для конфліктів в громадах, щоб разом будувати спільне майбутнє.

У 2004 році Фонд за підтримки Університету світу ООН провів навчальний курс для прихильників примирення і співіснування для сприяння реінтеграції колишніх комбатантів в суспільство.

Реалізація центрів в місті Богота була високо оцінена міською радою, яка винагородила його призом. У 2006 році Фонд з надання допомоги був також винагороджений за прихильність і зусилля з миробудівництва з боку ЮНЕСКО.

МОМ вже багато років сприяє гуманітарному реагуванню на кризу на кордоні Колумбії та Венесуели, а в 2015 році - Організація забезпечила: а) підтримку в реалізації СИГАТ (Інформаційна система управління таборами), яка полегшила реєстрацію 21 000 особам, що повертаються; б) підготовку 100 місцевих та державних службовців для управління табором; в) допомогу 3965 осіб, які повертаються до своїх міст походження в Колумбії, г) підтримку 71 випадку воз'єднання сімей.

МОМ підтримує план міністерства освіти для відновлення освітніх послуг, які постраждали від повені сезону 2010 року. На останній фазі МОМ було побудовано та оснащено 14 тимчасових освітніх структур у шести муніципалітетах.

2.5. Азербайджан як приклад інтеграції внутрішньо переміщених осіб пострадянської країни

Уряд Азербайджану з недавнього часу значно збільшив обсяг фінансових ресурсів, які направляються на поліпшення умов

проживання внутрішньо переміщених осіб, що становлять 7 відсотків від загальної чисельності населення країни - один з найвищих показників у світі. За минулі роки, 108 тис. чоловік були переселені в нові будинки, було заплановано будівництво житла ще для 115 тис. до 2015 року. Незважаючи на це, представники ВПО нерідко висловлюють невдоволення у зв'язку з невисокою якістю будівництва та інфраструктури, недостатнім залученням місцевих громад в планування та обмеженістю доступу на ринок праці і землі на територіях нових поселень. Усе ці проблеми вимагають підвищеної уваги і роботи над зазначеними недоліками.

В актив азербайджанської влади слід записати доступ ВПО до безкоштовних - або недорогих – послуг освіти і охорони здоров'я, до електропостачання, а також пільгові можливості працевлаштування, в пасив - обмеження вираження інтересів ВПО і впливу їх представників на процес прийняття рішень через відсутність у останніх можливості брати участь у виборах в органи місцевого самоврядування.

Так приблизно 40 тис. осіб, які були переселені безпосередньо з Нагірного Карабаху, мають форму офіційного представництва у вигляді Громадського об'єднання «Азербайджанська Громада Нагірного Карабаху», однак процедура обрання його керівництва недосконала і складається з вихідців з семи прилеглих до Нагорного Карабаху районів. У зв'язку з чим політична вага ВПО недостатня, необхідно збільшити ступінь інтеграції представників ВПО в процес прийняття рішень в галузі будівництва і виділення житла, надання послуг і задоволення інших потреб, а також в області планування на випадок надзвичайних ситуацій та проведення заходів по зміцненню довіри.

Уряд країни зобов'язався до 2015 року побудувати нове житло ще для 115 тис. ВПО – ця програма торкнеться тих, хто в даний час займає

квартири і будинки у третіх осіб (включаючи 12 тис. ВПО, які проживають в Баку); велика частина будівельних робіт під виконання цієї програми вже почалася та продовжується до нині.

Незважаючи на те, що міжнародні організації продовжують надавати фінансову підтримку цих програм, слід зазначити, що в цілому влада Азербайджану спирається на власні ресурси.

Існують і інші ознаки поліпшення ситуації. У 2005 р, Всесвітня Продовольча Програма оцінювала, що приблизно 90 відсотків азербайджанських вимушених переселенців вважають, що відчують «Дефіцит продовольства», але вже до 2011 р., Програма значною мірою згорнула свою присутність в країні, скоротивши штат до трьох осіб і річний бюджет, повністю фінансований азербайджанським урядом, в розмірі 100 тисяч доларів.

Уряд країни доклав зусиль для поліпшення доступу внутрішньо переміщених осіб до послуг охорони здоров'я, ініціювавши програми по впровадженню безкоштовного лікування, ліків і вакцинації, і профінансувавши спорудження медичних центрів, включених в інфраструктуру новозбудованих поселень, проте представники ВПО все ще скаржаться на те, що в даному напрямі зроблено недостатньо.

У жовтні 2004 року розпочала свою дію і продовжує працювати програма сприяння соціальній інтеграції та зміцненню потенціалу спільнот у справі піклування за вразливими дітьми в Азербайджані. Фінансовані програми USAID та Європейський Союз надають пряму та опосередковану допомогу маргіналізованим дітям у 12 регіонах Азербайджану шляхом створення Центрів підтримки дітей та сімей, які були успішно передані уряду Азербайджану (управління та фінансова підтримка) з метою надання послуг уразливим дітям, таких як ведення справ, денний огляд, психосоціальна

підтримка та індивідуальне консультування з питань сім'ї. Останнім часом програма "Допоможіть дітям" концентрується на нарощуванні потенціалу для державних установ Азербайджану, відповідальних за реформу системи соціального забезпечення дітей. Два основних партнера у підтримці цієї програми серед державних установ - це Державний комітет у справах сім'ї, жінок і дітей та Міністерство освіти. До інших суб'єктів відносяться Міністерство праці та соціального захисту та Кабінет міністрів для підвищення обізнаності про права молоді з інвалідністю та членами їхніх сімей, а також місцевих підприємств [101].

2.6. Вибудовування взаємодії приймаючих громад та внутрішньо переміщених осіб в Афганістані

Десятиліття війни і насильницькі конфлікти, які ускладнюються економічними проблемами і стихійними лихами, перетворили мільйон афганців в біженців. У той час як деякі з них покинули країну, інші стали біженцями в межах своїх кордонів. З 2004 року понад 1,8 мільйона афганців стали внутрішньо переміщеними особами. Крім того, багато хто з тих, хто змушений покинути свої будинки через економічні чинники або бігти від стихійних лих, тепер повертаються. Тільки в 2017 році з Пакистану і Ірану повернулися близько 610 000 чоловік.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) і мігранти, що повертаються в основному оселяються на околицях великих міст, де земля, як і раніше доступна, але там, де потреби часто недоступні. Їх прибуття збільшує тиск на місцевий ринок праці і навантаження на інфраструктуру, створюючи tinderbox, який часто викликає конфлікт з місцевим населенням.

Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців (УВКБ) вважає, що число переміщених осіб в Афганістані в результаті конфліктів становить понад 2,5 млн. Чоловік. Крім того, тисячі сімей змушені залишати свої будинки через стихійних лих чи відсутності економічних перспектив.

Стан з внутрішніми переміщеними особами (ВПО) часто нестабільний, причому перші два роки після того, як переміщення виявилось особливо важкий. Держава ледь може забезпечити основні поставки для ВПО. Конфлікти за доступ до води і прав на землю часто виникають між приймаючими громадами та ВПО.

Переміщені особи розміщуються в тимчасових притулках, залишаючи їх уразливими і зазнають руйнувань суворого клімату, особливо взимку. Недостатньо води і продовольства, і доступ до санітарії, освіти і медичного обслуговування є недостатнім.

З метою поліпшення ситуації Афганське міністерство у справах біженців та репатріації (МОПР) прийняло національну стратегію для ВПО.

Влада вдосконалює свої навички, ресурси і потенціал для підтримки сімей, переміщених всередині країни. Афганські організації громадянського суспільства допомагають ВПО інтегруватися в свої нові спільноти. ВПО все частіше заробляють собі на життя.

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) працює від імені Федерального міністерства закордонних справ Німеччини для підтримки афганського уряду в інтеграції ВПО. GIZ тісно співпрацює з MoRR, його провінційними управліннями і агентством УВКБ з питань біженців.

На національному та регіональному рівнях заходів, спрямованих на створення потенціалу та ресурсів, використовуються для підвищення

ефективності MoRR. У співпраці з дирекціями міністерства в провінціях, переміщених осіб і народу приймають громад проект працює над виявленням та здійсненням заходів щодо поліпшення базової інфраструктури. До них відносяться тимчасові притулки, питна вода, санітарні приміщення, громадські центри та спортивні майданчики.

Провінційні управління міністерства відповідають за інтеграцію ВПО. Співробітники відвідують навчальні курси, де вони вчаться збирати дані і ефективно організовувати свою роботу. За підтримки GIZ в директоратах було обстежено більше 16 000 домашніх господарств і проведені групові обговорення з переміщеними особами і представниками приймаючих громад, щоб підтвердити необхідність підтримки. Це призвело до конкретних заходів, які відповідають потребам ВПО. Всі зацікавлені сторони беруть участь в плануванні і здійсненні цих заходів.

Дві школи були побудовані яку в даний час відвідують діти з 2750 сімей. 76 нових свердловин і дві мережі водопостачання покращують доступ до чистої питної води для більш ніж 600 сімей. Близько 450 тимчасових притулків були побудовані для особливо вразливих сімей, замінюючи намети і печери. Також були підготовлені збірні будівельні матеріали (в основному віконні рами і дверні коробки) для ремонту близько 730 будинків.

2000 осіб брали участь в навчальних курсах, щоб поліпшити свої базові життєві навички, можливості самодопомоги і можливості їх працевлаштування на ринку праці в різних областях, таких як шиття, ткацтво та будівництво. У навчальних курсах з вирішення конфліктів, гігієну, грамотності і базовому рахунку взяли участь понад 8100 ВПО. Всі навчальні курси проводилися афганськими неурядовими організаціями під егідою проекту.

В цілому, ці заходи дозволяють більш ніж 17 000 сім'ям вимушених переселенців поступово відновлювати свою незалежність і справлятися з життєвими проблемами.

Успіх поточних реформ в країні залежить від створення ефективних адміністративних структур і стабільних умов для всіх верств населення. Для Афганістану ключовими завданнями є відновлення економіки, ефективна адміністративна основа на регіональному та національному рівнях, стандарти вищої освіти, на функціонуючу інфраструктуру і повагу прав людини, особливо права жінок і дівчаток. Тільки після того, як будуть розглянуті ці питання, можна буде подолати перешкоди на шляху розвитку, які торкнулися країни протягом останніх двох десятиліть. Однак, існуюча система безпеки в кількох провінціях Афганістану стає складнішою для цивільної реконструкції.

У відповідь на різні проблеми країни уряд Афганістану погодився зосередитися на таких пріоритетних напрямках - ефективне управління:

Сталий економічний розвиток (включаючи технічну / вищу освіта відповідного навчання);

Місцеве будівництво і муніципальна інфраструктура (включаючи енергетику і воду);

Інші галузі співробітництва (включаючи освіту, моніторинг та оцінку, зв'язок);

Стабілізація (тільки проекти, замовлені Федеральним міністерством закордонних справ);

2.7. Евристичний потенціал аналізу постконфліктного регулювання проблем внутрішньо переміщених осіб

Узагальнюючи питання, щодо прикладів інтеграції внутрішньо переміщених осіб у світовій практиці хочеться виокремити декілька підпунктів та виділити 3 суттєві чинники, які впливають на інтеграцію, а саме: житлове питання, працевлаштування та соціалізація насильницький переміщених в приймаючих громадах.

Житлове питання.

Найліпше забезпечити житлом внутрішньо переміщених осіб вдалося Грузії та Азербайджані, де було впроваджено цілу низку Програм будівництва нового житла, реконструкцію житлового фонду, який був у наявності та будівництво модульних містечок.

Є багато осіб, які критикують Грузію за будівництво не дуже якісного житла, але зважаючи на економічний стан країни необхідно відзначити намагання країни створити сприятливі умови для своїх внутрішньо переміщених осіб.

Азербайджан стикнувся з проблемою переміщення та запропонував переселенцям нове та реконструйоване житло. Під Програму вже потрапили майже 115 тис. осіб з числа внутрішньо переміщених осіб. Світова спільнота допомагає, але в останні роки країна спираючись на власні ресурси та джерела намагається допомагати своїм громадянам.

Як в Грузії так і в Азербайджані громадяни мають можливість за майже символічну суму викупити житло в свою власність.

Уряд Боснії та Герцеговини також намагається допомагати в вирішенні питань розміщення біженців. Розбудова інфраструктури відбувалась за

підтримки США та Євросоюзу. Країна, як і Грузія, створила реєстри нерухомості, поліпшила доступу до них. Покращила процес реєстрації нерухомості, зокрема внутрішньо переміщених осіб.

Достатньо сумно виглядають справи з житлом для внутрішньо переміщених осіб у Колумбії (друге місце в світі за кількістю ВПО) та Афганістану (десяте місце в світі за кількістю ВПО). Країни з найвищим рівнем внутрішньо переміщених осіб, країни в яких не закінчується протистояння, а ресурс для відбудови миру стає все меншим, не можуть впоратись з проблемою житла на достатньому рівні.

Працевлаштування.

Найліпше із країн, що було розглянуто вище у вирішенні питань працевлаштування та самозайнятості серед внутрішньо переміщених осіб виглядає приклад Боснії та Герцеговини. Являючись європейською державою, ця країна має стикається з проблемою втрати кваліфікованої робочої сили. Молодь та фахівці від'їдають до більш заможних країн Європи. Тому урядом було зроблено низку шагів на поліпшення бізнес клімату.

Було скорочено кількість процедур для реєстрації підприємств з 11 до 5, скоротились терміни реєстрації з 30 днів до 3. Країна йде шляхом прозорого розвитку ринку землі і реєстрації нерухомості. Зменшено вартість реєстрацію власного бізнесу.

Боснійці заохочують своїх громадян започатковувати свою справу. Велику допомогу країні надають міжнародні урядові та неурядові організації. Завдяки грантам на започаткування бізнесу країна стала одним з лідерів стартап руху в Європі.

Грузія також намагається організовувати робочі місця для внутрішньо переміщених осіб. Завдяки донорській допомозі ЄС та інших міжнародних

організацій мешканці країни проходять перенавчання, мають змогу придбати землю та започаткувати свою справу.

Різьбярство та сільське господарство – традиційні для країни, віднайшли нове життя завдяки численним грантовим програмам, як грузинського уряду так і міжнародних організацій.

Азербайджан намагається створювати робочі місця для внутрішньо переміщених осіб.

У 2013 році більше десятка членів громади з Гузанли звернулися з проханням до керівників Проекту щодо поліпшення умов життя ВПО в Азербайджані для участі в програмі по збільшенню доходів. Ця програма, спрямована на поліпшення умов життя і підвищення економічної самостійності ВПЛ, сприяє створенню общинних груп, яким надається інтенсивне фінансування з метою запуску невеликих підприємств.

Підприємства різняться за характером діяльності, але, як правило, спираються на ті професійні навички, які ВПО отримали в тих місцях, звідки вони прибули (скотарство, вирощування вівців і виробництво сільськогосподарських культур). Проект також профінансував відкриття пекарні, магазинів роздрібної торгівлі, підприємств громадського харчування і кафе.

Соціалізація в приймаючих громадах.

Не зважаючи на велику кількість внутрішньо переміщених осіб уряди більшості країн в останню чергу замислюються над соціалізацією внутрішньо переміщених осіб. Здебільшого коли розмова іде про ВПО підіймаються питання їх розміщення та працевлаштування, все інше відходить на другий план. Але питання доступу до охорони здоров'я, освіти, виборчого права, психологічної допомоги та примирення конфліктуючих сторін є також достатньо важливими.

Значно просунувся вперед на шляху до доступу охорони здоров'я та освіти Азербайджан, там було запропоновано безкоштовну допомогу – страховку для всіх без виключення внутрішньо переміщених осіб . Держава докладає великих зусиль для отримання освіти серед ВПО.

У Грузії розроблено програми по залученню до сучасної страхової медицини внутрішньо переміщених осіб. Організовано мовні курси задля залучення внутрішньо переміщених осіб до освітнього процесу. Навіть не враховуючи постійні намагання Росії завадити цьому, Грузія розширює освітні програми декларуючи Програми направлені на возз'єднання з Абхазією та Осетією.

Афганістан декларує надання базової освіти для внутрішньо переміщених осіб, як основну стратегічну ціль для країни.

В усіх без виключення країнах діють спільні громадські організації, які намагаються допомогти внутрішньо переміщеним особам в знаходженні порозуміння між конфліктуючими сторонами. Розробляються культурні, освітницькі програми, інфраструктурні проекти задля згуртування громади та інтеграції до неї внутрішньо переміщених осіб.

В країнах працюють програми психологічної допомоги постраждалим від конфліктів та насильницького переміщення, які працюють, здебільшого, на волонтерських началах або за рахунок неурядових, благодійних організацій.

До знаходження порозуміння залучаються релігійні громади.

Якщо обговорювати негативний досвід та слабкі сторони потрібно відзначити такі приклади, які безумовно є в усіх без виключення країнах:

- низький рівень життя, що тягне за собою соціальні проблеми, зокрема серед внутрішньо переміщених осіб;
- високий рівень корумпованості у владі;

- неповоротку систему соціального захисту внутрішньо переміщених осіб;
- низку якість житла, що надається внутрішньо переміщеним особам;
- програми допомоги та законодавство, покликане допомогти внутрішньо переміщеним особам, розроблене але здебільшого не виконується, або допомога надається повільно та не в повному обсязі;
- внутрішньо переміщені особи зауважують не те, що держава нехтує їх виборчим правом;
- більшість країн не проводить достатньої роботи з примирення між потерпілими сторонами.

РОЗДІЛ 3. НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ.

3.1. Становище внутрішньо переміщених осіб в Україні після 2014 року.

У 2014 році Україна вдруге після Чорнобильської катастрофи стикнулася з масовим вимушеним переселенням своїх громадян. Війна на сході та окупація Криму викрила неспроможність країни, яка після Другої Світової війни не знала озброєних конфліктів, до швидкої мобілізації ресурсів, які б допомогли внутрішньо переміщеним особам.

На даний час українська криза з ВПО є найбільшою в Європі, яка не переживала таке з часів Балканської війни у 90-х роках. Підчас збройного конфлікту вимушені були покинути свої домівки більш ніж 1,5 млн. осіб. Військовий конфлікт тягнеться майже 5 років, а становище ВПО все погіршується. Зменшення доходів ВПО, проблеми з працевлаштуванням, відсутність доступного житла та інше змушують людей повертатись до зони конфлікту.

«... Більш 3,4 мільйона людей, які постраждали від конфлікту на Україні, потребують гуманітарної допомоги», - зазначив представник МОМ Томас Лотар Вайс.

З моменту отримання незалежності Україна на мала жодного практичного досвіду в питаннях внутрішньо переміщених осіб. Так, наша країна стикалась певним чином зі значними природними катаклізмами, але вони носили поодинокий характер та не набували настільки великих масштабів, які є зараз.

Відсутність чітких програм та стратегій, розвал системи допомоги при надзвичайних ситуаціях далися взнаки.

Перші вимушені переселенці з окупованого Криму їхали на материкову Україну у пошуках притулку та допомоги, якої не було організовано.

Перші дні окупації позначені невизначеністю, очікуваннями вирішення конфлікту, неспроможністю влади на захист свого суверенітету.

Цивільне населення, яке мало проукраїнську позицію не мало жодного розуміння що і як робити. Розгублений уряд не міг запропонувати ним тимчасового житла, ні навіть таборів на кордоні із Кримом для людей та сімей, що самі евакуювались.

На даний час найбільша частка осіб, які є вимушено переміщеними, що не реєструється - є кримська молодь, яка намагається самотужки вирішити свої проблеми, знаходить роботу і житло на підконтрольних українській владі територіях.

До вирішення питань внутрішньо переміщених осіб найпершими долучилися друзі та сім'ї біженців та волонтери.

Друга хвиля насильно вигнаних зі своїх домівок цивільних позначилась збройним конфліктом на Донбасі.

Більш – менш згуртовані волонтерські організації, та прості громадяни почали величезну компанію з розселення внутрішньо переміщених осіб. Хтось перераховував кошти, хтось надавав своє житло, хтось вивозив біженців до більш безпечних місць. Харчі, одяг, медичні засоби все це збирали прості люди з усіх куточків країни, та великі громади наших колишніх співгромадян з інших країн.

Окупація країни почалася у лютому 2014 року, а перший нормативно-правовий акт, який регулює та визначає статус внутрішньо переміщених осіб було прийнято лише наприкінці жовтня 2014 року.

Не маючи юридичного підґрунтя внутрішні біженці не мали можливості отримувати допомогу від держави.

3.2. Законодавчо-правові та інституційні механізми регулювання переселення громадян в результаті збройного конфлікту

А) Закони України

Підґрунтям для розробки та прийняття Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» є «Керівні принципи з питань переміщення осіб в середині країни» цей документ не є у загальному розумінні обов'язковим правовим документом, але потрібно відзначити, що він заснований на міжнародних правових нормах. В ньому віддзеркалюються пункти Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Конвенції про статус біженців [22].

У документі зазначено захист від насильницького та недобровільного переміщення, гарантії безпечного повернення, норми на які спираються при допомозі підчас переміщення та інше. Документ покликаний захистити прав і свободи внутрішньо переміщених осіб які означені у міжнародному та внутрішньо- національному законодавстві, пов'язані з їх становищем, допомогти позбутись дискримінації.

Після початку окупації України довелося вкрай швидко розробити та опрацювати законодавство щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб саме «Керівні принципи з питань переміщення осіб в середині країни» стали підґрунтям та орієнтиром задля прийняття Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII від 20 .10.2014 року. Прийняття цього закону дало поштовх для створення бази внутрішньо переміщених осіб, що забезпечило їх реєстрацію та надання статусу.

Уряд створив з представників 15 міністерств Міжвідомчий координаційний штаб, який було покликане допомогти цивільному населенню в розселенні та доправленні до більш безпечних місць.

Також було прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Закон покликаний внормувати питання біженців з Криму, переміщення між Кримом та материковою Україною. Законом передбачено надання біженцям статусу безробітного, право голосу на виборах.

На даний час урядом розроблено та затверджено багато нормативно-правових актів, які повинні допомогти вирішити проблеми ВПО.

До таких актів відносяться:

Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» № 1669-VII від 02.09.2014 Закон встановлює мораторій на виконання договірних зобов'язань і нарахування пені та штрафів на основну суму заборгованості за кредитними та іншими договірними зобов'язаннями, заходи збереження майна, яке перебуває в іпотеці, особливості державної реєстрації бізнесу для внутрішньо переміщених осіб. Але Донецька ДФС доволі часто нехтуючи законом подає позови проти підприємців намагаючись зменшити недоїмку з податків та зборів. Рішення судів, як першої інстанції так і апеляційних з цього приводу доволі не однозначні.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII від 20.10.2014 Закон визначає поняття внутрішньо переміщеної особи, встановлює порядок обліку ВПО, закріплює права на отримання документів, що засвідчують особу, на зайнятість, пенсійне забезпечення, державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту, участь у виборах та інші права. Закон теж має неоднозначні норми, які більшість соціальних служб трактує на свою користь. Так згідно статі 4

Закону для взяття на облік внутрішньо переміщених осіб є наявність реєстрації місця проживання на території зони АТО, яку особа покинула, на момент виникнення збройного конфлікту; при цьому, Постанова КМУ № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб не містить вимоги стосовно такої умови взяття на облік ВПО.

Закон України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України» № 990-VIII від 04.02.2016 Законом визначаються особливості судочинства у справах про встановлення факту народження або смерті фізичної особи на тимчасово окупованій території України

Закон України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» № 800-VI від 25.12.2008 (зі змінами від 16.03.2017) Відповідно до ст. 4 закону переселенцям надається державна підтримка в розмірі 50 відсотків вартості придбання доступного житла

Б) Постанови Кабінету Міністрів України

Постанова Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб» № 509 від 01.10.2014 Регулює механізм видавання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Сама Постанова не встановлює строки дії її довідки про взяття на облік ВПО, та відповідно до листа заступника Міністра соціальної політики від 16.04.2015 № 5632/0/14-15/081, строк дії довідки визначається на 6 місяців, з можливістю її продовження, для чого на зворотньому боці довідки вноситься відповідна відмітка. Лист застосовується управліннями праці та соціального захисту населення але не унормований жодним нормативно-правовим документом, що створює припону для виплат адресної допомоги переселенцям.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» № 505 від 01.10.2014 Визначає механізм надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання. Постанова має низку дискримінуючих норм, а саме: ВПО працездатного віку, які не працевлаштувалися, грошова допомога на наступний строк не призначається, при цьому не враховується стан на ринку праці та місцевість де ВОП мешкає.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» № 637 від 05.11.2014 Встановлює особливості та умови здійснення всіх видів соціальних виплат ВПО, зокрема обов'язок пенсіонерів проходити фізичну ідентифікацію в Ощадбанку.

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення соціальних виплат ВПО» № 365 від 08.06.2016 Встановлює Порядок призначення (відновлення) соціальних виплат ВПО і Порядок здійснення контролю за проведенням соціальних виплат ВПО за місцем їхнього фактичного проживання (порядок і підстави проведення перевірок переселенців).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення верифікації та моніторингу достовірності інформації, поданої фізичними особами для нарахування та отримання соціальних виплат, пільг, субсидій, пенсій, заробітної плати, інших виплат, що здійснюються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування» № 136 від 18.02.2016 Визначає порядок і терміни надання за запитом Мінфіну персональних даних ВПО, інформації про відкриті рахунки, зокрема поточні, кредитні, депозитні, операції, залишки коштів на рахунках; нарахування та отримання соціальних виплат, пільг, субсидій; проведення

верифікації та надання рекомендацій про призупинення або припинення державних виплат ВПО.

Відповідно до змін, що відбулися (прийняття Постанови КМУ від 04.03.2015 №79), держава запроваджує практику перевірок місць проживання переселенців. При цьому, відсутність переселенців по вказаній ними при взятті на облік адресою, є підставою для позбавлення статусу (зняття з обліку). Також не було створено законодавчих норм щодо передачі персональних даних від управлінь соціального захисту до департаментів міграційної служби для проставляння відмітки про взяття на облік щодо місця, але управління праці та соціального захисту населення, центри зайнятості, управління Пенсійного Фонду України тощо вимагають надання довідки із відміткою ДМС .

Окремим питанням є взяття на облік студентів, які змінили місце реєстрації у зв'язку з пропискою у гуртожитку в управліннях праці та соціального захисту населення таким студентам відмовляють у взятті на облік [11].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення» № 1085 від 07.11.2014 Містить перелік населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, і перелік населених пунктів, розташованих на лінії зіткнення.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб» № 646 від 22.09.2016 Визначає умови створення, ведення і доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, в яку вносяться такі дані

переселенців: ПІБ, дата та місце народження, ПІН, адреса прописки та адреса фактичного місця проживання, місце навчання, місце роботи, відомості про дітей, відомості про соціальні виплати, які отримує особа, відомості про наявність депозиту або власного житла на території України [25]..

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку забезпечення громадян доступним житлом» № 140 від 11.02.2009 Визначає механізм забезпечення переселенців доступним житлом відповідно до Державної житлової програми «Доступне житло».

Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива» № 848 від 21.10.1995 Визначає порядок оформлення і отримання субсидії на оплату житлово-комунальних послуг в орендованому житлі.

В) Інші нормативно-правові акти

Тимчасовий порядок контролю за переміщенням осіб через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей Затверджено наказом першого заступника керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України від 14.04.2017 № 222-ог Визначає окремі питання здійснення контролю за переміщенням через лінію зіткнення та/або в її межах в зоні проведення АТО на території Донецької та Луганської областей людей, транспортних засобів, а також види блокпостів, контрольних пунктів в'їзду-виїзду, порядок їхнього функціонування, правила їхнього перетину.

Про затвердження Переліку та обсягів товарів, дозволених для переміщення до/з гуманітарно-логістичних центрів і через лінію зіткнення Наказ Міністерства з питань тимчасово окупованих територій і ВПО № 39 від 24.03.2017 Містить перелік товарів, які фізичні особи мають право

перевозити в ручній поклажі та/або супроводжуваному багажі автомобільним транспортом через лінію зіткнення.

Про невідкладні заходи щодо захисту прав громадян на території проведення антитерористичної операції Наказ Мін'юсту № 953/5 від 17.06.20 Встановлює, що:

нотаріальні дії щодо нерухомого майна, розташованого в населених пунктах, на НКТ здійснюють приватні та державні нотаріуси інших районів Луганської та Донецької областей;

проведення державної реєстрації актів цивільного стану здійснюється будь-яким відділом державної реєстрації актів цивільного стану, що розташований на контрольованій території України.

Порядок емісії платіжних карток, які одночасно є пенсійним посвідченням Постанова Правління ПФУ № 7-1 від 08.04.2016 Визначає механізм випускання Ощадбанком для пенсіонерів-переселенців пластикових платіжних карток, які одночасно є пенсійними посвідченнями. Встановлює обов'язок пенсіонера проходити фізичну ідентифікацію в банку перші два рази що шість місяців, надалі – що 12 місяців.

Деякі з норма зовсім нові, деякі оновлені під сучасні виклики та реалії.

Також винесено зміни до Закону України «Про зайнятість населення» та низка інших підзаконних актів.

Під натиском міжнародної спільноти розпочала безпрецедентну роботу на шляху поліпшення умов життя внутрішньо переміщених осіб,

В країні виникла необхідність розглянути питання щодо утворення органу державної влади, що формуватиме та реалізовуватиме державну політику у сфері відновлення та розбудови миру на постраждалих внаслідок

конфлікту територіях та реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Утворення Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, реорганізувавши шляхом злиття Державного агентства України з питань відновлення Донбасу та Державної служби України з питань Автономної Республіки Крим та міста Севастополя дозволить формувати та реалізовувати відповідну державну політику з метою належного реагування на існуючі виклики та загрози, а також надасть можливість здійснювати відповідні заходи щодо їх нейтралізації.

Першим кроком на шляху утворення такого органу стало прийняття Верховною Радою України постанови від 14 квітня 2016 р. № 1097-VIII «Про формування складу Кабінету Міністрів України», якою призначено на посаду Міністра з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України Черниша Вадима Олеговича.

Наступним кроком на шляху досягнення поставленої мети стало утворення відповідного Міністерства [86].

Також до роботи з внутрішньо переміщеними особами долучилося Міністерство соціальної політики України. Воно формує низку баз внутрішньо переміщених осіб, відповідає за соціальні виплати та інше. Також Міністерство координує співпрацю з міжнародними організаціями задля отримання гуманітарної та технічної допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Відбулося розширення функцій і інших міністерств, а саме Міністерства Зовнішніх Справ-вирішення питань співпраці з ООН для надання фінансування постраждалим, Міністерство фінансів та Міністерство економічного розвитку для координації в сфері фінансових допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Також на території України діє безліч волонтерських об'єднань, міжнародних організацій, а саме:

- Агенції ООН (МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ З МІГРАЦІЇ,);
- Агентством Сполучених Штатів Америки з міжнародного розвитку («USAID»);
- Міжнародний комітет Червоного Хреста та Полумісяця;
- Лікарі без кордонів;
- ЮНІСЕФ;
- ЮНЕСКО;
- Всесвітня продовольча програма ООН;
- Продовольча та сільськогосподарська організація ООН;
- Всесвітня організація охорони здоров'я;
- Програма розвитку ООН;
- Міжнародні та вітчизняні благодійні фонди, у т.ч. «Карітас Україна»;
- Волонтерські організації.

Переходячи до практики щодо внутрішньо переміщених осіб необхідно відзначити прийняття 20 жовтня 2014 року Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII, яким встановлено статус ВПО.

Так внутрішньо переміщеною особою - є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Вище зазначений закон регламентує:

- гарантії дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб;
- облік внутрішньо переміщених осіб;
- реєстрацію місця проживання внутрішньо переміщеної особи;
- забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб на отримання документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, або документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус;
- забезпечення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіти;
- забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб;
- інші права внутрішньо переміщеної особи та її обов'язки;
- окреслює повноваження органів влади, які забезпечують реалізацію прав та обов'язків ВПО.

3.3 Проблеми та приклади успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в сучасній Україні

В українських сучасних реаліях основними проблемами внутрішньо переміщених осіб є:

- 1 Питання житла;
2. Питання працевлаштування;
3. Питання отримання статусу внутрішньо переміщеної особи.

Розглядаючи дані проблеми відзначимо наступне.

Житлове питання

З початку окупації та анексії Криму та збройного конфлікту на Донбасі нагальною проблемою майже всіх без виключення внутрішньо переміщених осіб стала проблем розселення.

Державні чиновники від уряду та на місцях вважали внутрішньо переміщених осіб тимчасовим явищем. Розселення по літнім таборам, готелям, у вільних кімнатах відомчих гуртожитків, санаторіях не могло вирішити проблему не тільки із за кількості внутрішньо переміщених осіб, а із за того, що більшість служб на які було покладено обов'язки розселення вимушених переселенців не мало жодного розуміння як і куди відселять людей. Відсутність унормованого законодавства, вільного державного житлового фонду є головною проблемою як чиновників так і внутрішньо переміщених осіб.

В Україні існує два законодавчо встановлені варіанти надання житла: відомче житло державної власності та приватне житло громадян, на компенсацію оренди якого держава виділяє мільярди щорічно.

За розрахунками експертів в Україні працюють 110 програм надання житла, з них 20 передбачають пільгове кредитування внутрішньо переміщеним особам.

Повноцінно місцеві програми працюють лише у 9 областях.

Державою розроблено програму «Доступне житло» до якої було залучено понад 9тисяч сімей внутрішньо переміщених осіб.

Згідно умов програми для участі потрібно довести відсутність у власності житла на підконтрольній Україні території, 50% коштів за жило сплачує держава інші 50% власні кошти ВПО. Особи, як претендують на участь у Програмі реєструються онлайн, заповнюючи форму та вільно обирають де і яке житло вони бажають придбати.

У 2017 році на впровадження програми було витрачено 30 млн. грн за рахунок яких було придбано житло для 91 сім'ї, у 2018 році передбачено 100 млн. грн (плановий показник для 300 сімей).

Враховуючи невідомі витрати і того слабкої економіки нашої держави та обмеженість державного фонду виникає нагальна потреба створення цільової програми по будівництву житла для внутрішньо переміщених осіб на кшталт грузинської.

Розв'язанням цієї проблеми було б будівництво нових об'єктів, які будуть збудовані після розробки регіональних та державних програм.

Повинна бути сформована програма пільгового кредитування для внутрішньо переміщених осіб на придбання житла, а також програма покликана на надання житла внутрішньо переміщеним особам в оренду на пільгових умовах.

Також постає питання формування реєстру об'єктів нерухомості для надання їх в оренду.

Повинні бути розглянуті можливості реконструкції та розконсервації інших об'єктів у тому числі військових містечок.

Також доречним буде унормування квот на розселення в новобудовах та створення соціального житлового фонду, який після реінтеграції внутрішньо переміщених осіб буде використаний для розселення інших громадян віднесених до незахищених верств населення.

Нагальним є питання вирішення працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

Для країни з високим рівнем безробіття це питання є не тільки вкрай актуальним, а ще і питанням економічної безпеки країни. Важкі економічні умови, збільшення витрат на утримання внутрішньо переміщених осіб не дає

державі розвиватися. Допомога у працевлаштуванні допоможе також внутрішньо переміщеним особам краще адаптуватись та інтегруватись у громадах, що їх приймають. Це допоможе також розвитку та розширенню ринку створення, надання послуг на місцях, що вплине на зменшення залежності внутрішньо переміщених осіб від допомоги держави і підвищить їх статус.

За для поліпшення умов працевлаштування держава повинна розробити комплексні програми у тому числі квотування на прийняття працівників з числа внутрішньо переміщених осіб. Також нагальна проблема збільшення самозайнятих серед внутрішньо переміщених осіб, стимулювання їх прагнень на поліпшення життя.

Вирішення питання отримання статусу внутрішньо переміщених осіб є виключно прерогативою держави на відміну від допомоги з житлом та працевлаштування, до яких долучаються урядові і не урядові організації інших країн.

На ринку праці намітилася реальна напруга, яка викликана збільшенням внутрішньо переміщених осіб в приймаючих громадах, які в свою чергу створюють конкуренцію в регіонах. Не зважаючи на прийняття державою березні 2015 р. Закон України № 245-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб» спрямований на вирішення проблеми зайнятості внутрішньо переміщених осіб працевлаштування є проблемою. Закон містить низку заходів сприяння зайнятості ВПО. Відповідно до Закону, а) роботодавцям за влаштування на робоче місце ВПО надається компенсація витрат на оплату праці таких осіб тривалістю до 6 місяців, а в залежності від ситуації на ринку праці регіону – до 12 місяців; б) зареєстрованому безробітному компенсуються витрати на переїзд до місцевості, де він працюватиме, та витрати на проходження медичного або наркологічного огляду, якщо це потрібно для працевлаштування; в) розширено перелік осіб

із числа безробітних, які мають право на отримання ваучера для підтримання конкурентоспроможності на ринку праці шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності [55].

Уряд прийняв Постанову Кабінету Міністрів України «Основні напрями розв’язання проблем зайнятості внутрішньо переміщених осіб на 2015-2016 роки», в якій проаналізовано стан та проблеми ВПО на ринку праці та визначено шляхи й напрями забезпечення зайнятості та підвищення конкурентоспроможності внутрішньо переміщених осіб у соціально-трудоій сфері.

Але вирішення проблем працевлаштування не є кінцевою в загальному плані, існують проблеми з дискримінацією вимушених переселенців до того ж самі переселенці відмовляються усвідомлювати, що обставини які склалися не швидкоплинні і потрібно інтегруватись в приймаючі громади шляхом працевлаштування, так внутрішньо переміщені особи є достатньо інертними на ринку праці. Необхідно відзначити, що питання тіньової зайнятості також стоїть гостро і для внутрішньо переміщених осіб, воно також іноді тягне за собою експлуатацію внутрішньо переміщених осіб.

Не вирішеність побутових питань в частині облаштування дітей в дитячі садки також давить на внутрішньо переміщених осіб при вирішенні питання працевлаштування, у деяких внутрішньо переміщених осіб не має змоги йти на роботу у зв’язку з необхідністю доглядати за хворими членами сім’ї.

Однією з причин не бажання працевлаштовуватись є низький або не відповідний рівень заробітних плат та відсутність документів, які було втрачено або залишено в зоні збройного конфлікту.

Найбільш складною ситуація на ринку праці для внутрішньо переміщених осіб є ситуація жінок переселенок. Їх проблеми, здебільшого,

однакові: відсутність дитсадків для дітей, яких окрімних ніхто не догляне; дискримінація по статевому принципу та слабка гендерна політика держави; нижчий рівень заробітної плати жінок проти чоловіків. Той факт, що політика уряду не бере до уваги гендерний жіночий фактор та уразливість жінок з дітьми до 17 років відзначають як постійні доклади ООН так і дослідження неурядових організацій.

Також складне питання – працевлаштування людей передпенсійного віку. І без того перенасичений ринок змушує людей цієї категорії погоджуватись на низькооплачувану роботу.

Станом на червень 2018 року знайти роботу змогли лише 42 відсотки переміщених осіб. На момент опитування 11 відсотків безробітних біженців були готові активно почати працювати в будь-який момент. При цьому середній дохід внутрішніх переселенців продовжував падати і до червня знизився до 2 100 гривень або 77 доларів США в місяць, що нижче прожиткового мінімуму в країні. Нещодавні опитування показали, що багато переселенці не можуть оплатити послуги лікаря. В результаті кожен третій з них не звертався до лікаря більше року. Томас Лотар Вайс вважає, що зниження доходів населення, безумовно, пов'язано з ростом масштабів безробіття.

Так держава повинна більш досконало приписати законодавчі норми для забезпечення внутрішньо переміщених осіб робочими місцями та стимулювати самозайнятість. До цього питання долучаються також неурядові організації та громадські об'єднання.

Підвищення конкурентоспроможності внутрішньо переміщених осіб можливе не тільки за умов підвищення кваліфікації, перекваліфікація, а й шляхом підвищеної мотивації вимушених переселенців якої, як свідчить досвід, майже не має.

На даний час започаткування своєї справи є відповіддю на вирішення питання працевлаштування. Допомога міжнародних донорів в частині надання грантів та виплата одноразової допомоги на відкриття власної справи є найбільш поширеною практикою. Найбільшою припоною для започаткування або відновлення підприємництва є відсутність доступу до кредитів, складною економічною ситуацією в окремих приймаючих громадах.

Відсутність доступу до доступного житла та проблеми з працевлаштуванням підштовхують внутрішньо переміщених осіб до повернення на непідконтрольній території.

3 жовтня 2018 року набули чинності зміни до закону «Про житловий фонд соціального призначення». Тепер перелік осіб, які мають право на соціальне житло, доповнений внутрішньо переміщеними особами. Крім того, законом встановлено підвищені вимоги до соціального житла, що стосуються доступності для маломобільних груп осіб, зокрема інвалідів.

Проект закону «Про внесення змін до Закону України» Про житловий фонд соціального призначення »був внесений до Верховної Ради Кабінетом міністрів ще рік тому - 17 листопада 2017 року. Але спочатку в ньому йшлося тільки про переселенців-інвалідів. У пояснювальній записці було написано: проект спрямований на забезпечення реалізації Указу президента ще від 13 грудня 2016 року «Про заходи, спрямовані на забезпечення дотримання прав осіб з інвалідністю». Перелік осіб, які можуть стати на соціальний квартирний облік, пропонувалося доповнити категорією «особи з інвалідністю з числа внутрішньо переміщених осіб, які не мають житла для проживання на підконтрольній українській владі території». А самі соціальні будинки повинні були бути обладнані пристроями, що дозволяють вільно пересуватися людям з обмеженими можливостями і мамам з колясками (пандуси, ліфти тощо) [93].

Крім соціальних квартир для тривалого проживання в законі визначено ще й такий вид соціального житла, як соціальні гуртожитки. Житлові приміщення в соціальних гуртожитках, відповідно до закону, надаються людям, які стоять на соціальному квартирному обліку, на час, поки не підійшла їхня черга на отримання іншого соціального житла (квартири або будинку).

З соціальними гуртожитками справа йде трохи краще. У деяких регіонах такі об'єкти вже є або, принаймні, будуються (реконструюються). Наприклад, в Лозовій Харківської області в минулому році відкрилося перше соціальний гуртожиток саме для переселенців, в самому Харкові працює соціальний готель для ВПЛ і т.д.

Є ряд благодійних проектів по створенню таких соціальних гуртожитків, які фінансуються міжнародними громадськими організаціями. У кількох великих містах ще раніше з'явилися соціальні гуртожитки для дітей-сиріт від 15 до 23 років на кілька десятків місць кожне.

Відповідно до закону, встати на соціальний квартирний облік мають право тільки громадяни або сім'ї, чий сімейний дохід за останній рік менше, ніж мінімальна сума оренди житла в даному населеному пункті та прожиткового мінімуму.

Оскільки соціальне житло вважається також тимчасовим, постановка на соціальний квартирний облік не позбавляє людину або сім'ю права перебувати і в інших квартирних чергах. Наприклад, за програмою «Доступне житло» [93].

Отримання статусу внутрішньо переміщених осіб не така легка річ, як її декламує держава. І хоча було прийнято достатньо законодавчих актів регулюючих статус та його отримання для внутрішньо переміщених осіб, цивільному населенню з анексованого Криму та понівеченого війною Донбасу не стає легше.

«Сірі зони» – одна з проблем неунормованого законодавства. Вони формально розташовані на підконтрольній Україні території, але деякі з них знаходяться за межами крайніх блокпостів української армії, там не має ворожих озброєних людей, але деякі «сірі зони» час від часу обстрілюють.

Населення «Сірих зон» стикається з фактичною відсутністю влади, але головна проблема відсутність сполучення з підконтрольною та окупованими територіями, відсутністю медичної допомоги та ускладненим доступом до продуктів харчування та речей першої необхідності. Також органи соціального захисту населення, відповідальні за ведення обліку переселенців, фактично не працюють у «сірій зоні», що унеможливорює облік даних осіб та надання їм державної соціальної та гуманітарної допомоги. [44].

Необхідно відзначити проблеми внутрішньо переміщених осіб, які не входять до категорії вразливих внутрішньо переміщених осіб. Міжнародні гуманітарні та волонтерські організації здебільшого допомагають самотнім матерям з дітьми, пенсіонерам та інвалідам, не беручи до уваги сім'ї з дітьми, сім'ї без дітей. Так якщо пенсіонери забезпечені пенсійними виплатами, матері самотні та інваліди отримують державну допомогу, повні сім'ї з дітьми, самотні чоловіки, сім'ї без дітей не мають ні яких привілеїв, а враховуючи складну ситуацію на ринку праці дуже часто не мають засобів для існування та не можуть отримати гуманітарну допомогу від міжнародних фондів та волонтерів. Тому питання по цій категорії громадян повинно опрацьовуватись окремо виходячи з ситуації яка склалася. Також величезна проблема з особам, які не мають статусу переселенця, а так як благодійні фонди працюють тільки із зареєстрованими переселенцями отримання ними допомоги практично неможливе.

Для мільйонів громадян, що залишились на окупованих територіях, а також здійснюють переміщення на контрольні пропускні пункти на лінії розмежування існує проблема обмеження їх права на вільне пересування, про що відзначається не в одному докладі міжнародних організацій.

По-перше, це стосується перевірок місця проживання переселенців, які, де-юре, були впроваджені з прийняттям Постанови КМУ від 04 березня 2015 №79 «Деякі питання оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції». Так, якщо в результаті перевірки буде встановлено, що переселенець не проживає за вказаною адресою, він втрачає статус. Втрата статусу, у свою чергу, позбавляє переселенців можливості реалізувати права на соціальне забезпечення, безоплатне медичне обслуговування, доступу до освіти.

По-друге, питання перетинання лінії розмежування.

Враховуючи норму п. 1.6. Порядку Постанови КМУ від 04 березня 2015 №79 «Деякі питання оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції», перетин лінії зіткнення громадським пасажирським транспортом забороняється, за винятком нерегулярних перевезень для окремих організованих груп людей (біженців, дітей для оздоровлення та відпочинку, тощо), що ускладнює переміщення літніх людей, інвалідів та дітей. Також накладається проблема черг на пунктах перетину лінії розмежування, несприятливі умови перебування на таких контрольно пропускних пунктах та інше [11].

Також чинне законодавство не вирішує проблеми з майном внутрішньо переміщених осіб, яке залишилося на непідконтрольній уряду частині нашої країни. Внутрішньо переміщені особи позбавленим права користуватися ним, але юридично все ще мають на нього права. Наразі переселенці не втрачають обов'язок на утримання такого майна, не звільняються від обов'язків по сплаті за житлово - комунальні послуги, якими фактично не користуються.

Також внутрішньо переміщені особи, як і всі інші громадяни України зобов'язані сплачувати податок на нерухомість. Від несплати звільняються

особи які мають майно, що зруйноване або частково пошкоджене. Процедура доказу втрати майна від збройного конфлікту законодавчо не встановлена. Люди які намагаються довести таку втрату стикаються з необхідністю брати довідки в установах на непідконтрольній території, які в Україні є недійсними. Доводити через суд втрату майна процедура складна, довготривала і забирає безліч часу, коштів та нервів.

На даний час не встановлено жодної норми щодо відшкодування за втрачене або пошкоджене майно.

Вирішити проблему можна шляхом внесення до законодавства змін.

Фонд державного майна України працює над розробкою проекту нормативно-правового акту, яким запровадить механізм визначення матеріальної шкоди, завданої громадянам України внаслідок бойових дій і тимчасової окупації частини території України, але цей процес лише у зародку

На п'ятому році збройного конфлікту все ж таки є і добрі новини для переселенців.

Держава на чолі з урядом намагається поліпшити нормативно- правову базу оновлюючи її. Покращуються умови на лінії перетину з непідконтрольною стороною вибудовуючи інфраструктури контрольно-пропускних пунктів. Поліпшено доступ до отримання житла та інше.

Урядом було прийнято Закон України “Про безоплатну правову допомогу”, що гарантує громадянам, які звернулись із заявою про взяття їх на облік як ВПО безоплатну вторинну правову допомогу.

У квітні 2017-го року Сєверодонецькою міською радою було прийнято міську програму соціальної адаптації, інтеграції та захисту внутрішньо переміщених осіб, розроблену на основі міської цільової програми адаптації ВПО на 2016-2018 роки. А реалізація програми проводиться підрозділами

органів місцевого самоврядування за рахунок коштів державного, обласного, міського бюджетів та донорів. Основним фінансовим партнером був Європейський інвестиційний банк, який виділив, що становило 21% від загального бюджету [33].

Не зважаючи на невчасне прийняття та недофінансування, це найкращий приклад комплексного підходу органів місцевого самоврядування до питання внутрішньо переміщених осіб.

Програма передбачає свою дію на 2016 -2018 роки та відповідає всім міжнародним стандартам. В програмі чітко зазначені суб'єкти, завдання та індикатори виконання, прописано за рахунок яких коштів виконується кожен окремий пункт. Кожного кварталу проходить аналіз ефективності виконання.

Проведення реконструкції мереж водопостачання у рамках [проекту](#) «Поліпшення доступу до води в постраждалих від конфлікту громаді м. Кременна», що реалізовується Кременською міською радою за фінансової підтримки Європейського Союзу. Це великий місцевий проект покликаний відновити інфраструктуру Донбасу, також проект є іміджевим, реалізації позитивно вплине у тому числі на екологічну ситуацію регіону. До робіт було залучено осіб з числа внутрішньо переміщених осіб [45].

У Донецькій області триває розбудова мережі стартап-школ Sikorsky Challenge: навесні 2018 року відкрито дві школи в м. Краматорськ та м. Покровськ. Зазначені стартап-школи функціонують у рамках проекту «МОДЕЛЬ СТАРТАПІВ «СІКОРСЬКІ ЧЕЛЕНДЖ» ОБ'ЄДНУЄ ДОНБАС» за фінансової підтримки USAID (проект «Зміцнення громадської довіри»)[90].

Потрібно відзначити роботу держави та місцевих органів управління щодо поліпшення інфраструктури областей постраждалих від конфлікту.

На підконтрольну територію було перенесено, а фактично створено установи галузі культури та освіти. В Луганській області було заново

створено університети ,які працювали та залишились на непідконтрольній території. Було відкрито двері Луганського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка та інститут В. Даля, інститут та коледж культури та мистецтв, створено інфраструктурну баз комунального закладу «Луганський обласний ліцей – інтернат фізичної культури та спорту», перенесено Вищу школу спортивної майстерності, розбудовується спортивна інфраструктура. Разом з цими установами переїхали і частина колективів та учні установ, які залишились на непідконтрольній території.

Було відчинено двері Луганського драматичного театру. У зв'язку з проведенням антитерористичної операції на Сході України в грудні 2014 року Луганський обласний академічний український музично-драматичний театр був переміщений з тимчасово окупованого м. Луганська до підконтрольного українській владі м. Сєвєродонецька. До нового місця розташування театру переїхали 3 співробітники, серед яких: директор, бухгалтер, 1 актор. серпні 2015 року колектив театру отримав власний дім – колишню будівлю Сєвєродонецького міського театру. Складноців завдало те, що будівля знаходилася в аварійному стані і не мала приміщень для репетицій, розташування цехів, гримерних, були відсутні крісла в глядацькій залі, а найголовніше, що сцена не відповідала всім необхідним вимогам театральнo-видовищних закладів. З огляду на це у 2016 році за ініціативи та підтримки голови Луганської обласної державної адміністрації. Частину адміністративного і технічного персоналу театру склали колишні працівники Сєвєродонецького міського театру драми. З липня по грудень 2015 року до театру починають повертатись співробітники, які були вимушені в 2014 році покинути м. Луганськ та роз'їхатися по різних містах України [45].

Але насправді найбільших зрушень зазнають внутрішньо переміщені особи які беруть справу у свої руки.

Так Верховний Суд України задовольнив позов внутрішньо переміщеної особи з Донецької області про незаконність призупинення

виплати пенсійного забезпечення. У квітні 2017 року дана особа перестала отримувати гарантовану їй державою соціальну гарантію у зв'язку з процедурою верифікації та звернулася до суду. Рік поневірянь, кола судів різної інстанції і 04.09.2018 року винесення рішення на користь внутрішньо переміщеної особи.

Необхідно зазначити, що 3 червня 2016 року понад 1,2 млн. осіб з непідконтрольних уряду територій отримували пенсії, з липня 2018 р., лише 477 000 продовжили їх отримувати.

Дане рішення повинно забезпечити безперешкодну виплату пенсій для персонерв з непідконтрольних територій України та зрівняє в правах і без того дискримінованих біженців

Ужгородська міська влада подала звернення до Верховної Ради на підтримку прийняття законопроекту про виборче право ВПО, який не розглядався близько року [33].

У березні 2017-го року був зареєстрований законопроект №6240 “Про внесення змін до деяких законів України (щодо виборчих прав внутрішньо переміщених осіб та інших мобільних всередині країни громадян)” , який мав вирішити це питання. Розроблений він був групою активістів, представників ВГО «Громадянська мережа «ОПОРА», ГО «Громадський холдинг «Група впливу», Міжнародної фундації виборчих систем (IFES), ГО "Всеукраїнська асоціація переселенців", та народними депутатами. Проте за рік цей законопроект не був розглянутий.

Держава на кошти уряду Німеччини збудувала модульні містечка у Харкові, Запоріжжі, Павлограді, Кривому Розі, Нікополі, Кам'янському та Дніпрі. На розбудову інфраструктури , придбання устаткування та необхідного для життя начиння було витрачено 25 мільйонів євро. Житло було збудовано, як тимчасовий прихисток для переселенці на три – шість місяців. На даний момент модульні містечка стають так званими гетто. Люди

які мешкають там, нажаль, майже не інтегруються в суспільство. На даний час більшість переселенців зауважують, що основна проблема – відсутність роботи. Спеціалісти державної служби зайнятості виїжджають в модульні містечка для допомоги.

Хоча багато хто наголошує на те, що ці містечка не дають їх мешканцям інтегруватись, заміни тому житлу для вразливих груп (інвалідів, багатодітних сімей) майже не має [50].

У Тернополі відкрилось кримсько - татарське кафе. Переселенці, сімейна папа, пройшли курси, написали та захистили міжнародний грант, не маючи власної справи на півострові відкрили свій бізнес.

У Львові, наприклад, завдяки переселенці з Криму Наталії Меншиковій та львів'янину Денису Федешову з'явився театр "Domus", який діє вже кілька років. Локація театру - культурно-мистецький центр імені Довженка, що знаходиться на Сихові, у спальному районі міста. А назва театру з латинської переводиться як "дім".

Ідеєю засновниці й засновника театру було об'єднати внутрішньо переміщених осіб та львів'ян, професіоналів та аматорів. Тому серед акторського складу є колишні мешканці Криму та Донецької області, а також львів'яни. За словами засновниці театру, вони не беруть до уваги прописку й походження, коли приймають когось у колектив, оскільки для неї та колег театр - своєрідний дім, про що свідчить назва. Також театр організовує тренінги з акторської майстерності, учасники й учасниці яких можуть доєднатися до колективу театру, а дехто так уже залишився.

За час існування театру акторська група кілька разів їздила в зону АТО, у такі міста, як Сєвєродонецьк, Слов'янськ, Краматорськ, Бахмут та смт Новоайдар, а також у Дніпро. На останню поїздку трьома містами театр збирав і зібрав кошти на платформі "Велика ідея" (через краудфандинг), а на попередню отримали міні-грант від донорської організації [33].

Також УВКБ ООН надає низку видів допомоги у сфері житла: від легкого ремонту до повної реконструкції як приватних, так і багатоквартирних будинків. Таким чином, УВКБ ООН запобігає свавільному переміщенню та забезпечує достойне розміщення для найбільш вразливих сімей, постраждалих внаслідок конфлікту, а також для тих, хто вирішив добровільно повернутися до своїх осель.

Починаючи з 2015 року і до березня 2018 року УВКБ ООН надало допомогу з довгостроковим ремонтом 15 948 домогосподарствам (з них близько треті знаходяться на НПУТ), тоді як 11 377 домогосподарств отримали комплекти для аварійного ремонту. Ще близько 4000-6000 постраждалих від конфлікту домогосподарств потребують допомоги з ремонтом житла. Враховуючи поточне відставання в наданні допомоги, можливості реагування та обсяги нових руйнувань, УВКБ ООН сподівається покрити потреби на ПУТ до кінця 2019 року. Надати всю необхідну допомогу постраждалим домогосподарствам на НПУТ вдасться лише через 4-5 років [29].

У контексті адвокації УВКБ ООН надає консультації та рекомендації органам державної влади України та організаціям у сфері розвитку, які реалізують пілотні проекти у сфері соціального житла. УВКБ ООН активно лобіює надання ВПО доступу до участі у проектах соціального житла.

РОЗДІЛ 4. ПРИКЛАДНІ ВИМІРИ НАЛАГОДЖЕННЯ БЕЗКОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАДАХ В УКРАЇНІ

За допомогою 4 фокус груп, які увійшли 33 особи різного віку та статі та 4 інтерв'ю я намагалась провести дослідження теми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в місцеві громади, проблеми з якими вони стикаються, шляхи їх вирішення, та те що внутрішньо переміщені особи думають з приводу інтеграції та реінтеграції.

4.1. Методичне обґрунтування та організація емпіричного дослідження становища внутрішньо переміщених осіб в Україні

При проведенні дослідження було використано кретиріальний відбір фокус – групи у рамках дослідження нас цікавили лише внутрішньо переміщені особи. Також у ході роботи було використано відбір методом «сніжного кому».

Як зазначалось раніше, *комплексною якісною методологією* - є фокус-групове дослідження, з постраждалими від конфлікту, які є/були внутрішньо переміщеними особами.

Локація дослідження:

- Комунальна установа «Луганський обласний фізкультурний центр» Олімп»;
- Комунальний заклад «Луганський обласний ліцей- інтернат фізичної культури і спорту»;
- База відпочинку «Сосновий бір».

Цільова аудиторія дослідження- внутрішньо переміщені особи, що були вимушені покинути місця постійного проживання на території збройного конфлікту .

Період проведення дослідження: листопад-грудень 2018 року

Об'єм проведених робіт: Загальна кількість проведених фокус - груп: чотири.

До фокус – груп увійшли особи в наступній віковій категорії:

I фокус – група від 16 до 25 років (11 осіб);

II фокус – група від 26 до 35 років (8 осіб) ;

III фокус – група від 36 до 45 років (8 осіб);

IV фокус – група від 46 років та старше (6 осіб);

За гендерною структурою групи склалися приблизно 65 % чоловіки 35% жінки.

Більшість з опитаних внутрішньо переміщених осіб були насильницьки переміщені з території Луганської області, 2 респондента з Донецької області.

Мною було складено план – сценарій обговорення (Додаток А), який складався з наступних пунктів:

1. Викладання цілі дослідження для фокус – групи, а саме: оголошення теми дослідження, регламент проведення, оголошення загальних положень проблеми.
2. Розгляд загальної теми дослідження та його обговорення.
3. Перехід до конкретних питань серед учасників фокус- -групи.
4. Виокремлення різних поглядів та пропозицій позицій, додаткове обговорення думок, які були висловлені в ході дослідження.

У ході дослідження було висунуто декілька гіпотез.

Перша гіпотеза - відсутність доступного житла, у чому числі можливості його оренди заважає внутрішньо переміщеним особам постійно проживати на підконтрольній Україні території та інтегруватись до територіальних громад де вони намагаються зупинитись.

Друга гіпотеза – можливість працевлаштування, у тому числі за рахунок відкриття власної справи, в приймаючих громадах сприяють поглибленню інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Третя гіпотеза – в країні не низькому рівні розвинені інститути та інструменти допомоги внутрішньо переміщеним особам. Держава докладає мало зусиль задля інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

4.2. Аналіз та інтерпретація результатів проведення фокус-групи

Перша гіпотеза - По результатам обговорення питання щодо доступу до житла більшість опитаних відзначили відсутність такого наголошуючи на його неналежному рівні, та на завищеній ціні орендуємого житла.

Також у ході бесіди було відзначено, що власники житла іноді відмовляли в оренді, або значно збільшували ціну на оренду спираючись на негативний досвід попередньої співпраці з внутрішньо переміщеними особами. Більшість респондентів вважає, що сплачує вищу ціну за оренду ніж місцеві.

Розповідаючи про досвід винаймання житла значна кількість опитаних зазначила, що на початку збройного конфлікту отримали можливість певний час жити безкоштовно на базах відпочинку та дитячих таборах, що дозволило орендувати більш прийнятне житло. Але як зазначали ВПО з плином часу їх змушували виїхати власники або адміністрація.

Респонденти зазначають, що після напливу внутрішньо переміщених осіб зросла плати за оренду майна, та скоротилась пропозиція придатного житла, що також вплинуло на взаємовідносини з мешканцями приймаючих громад.

Також в ході обговорення опитані розповіли, що більшість власників орендуємого майна не бажають укладати офіційні угоди на оренду та

реєструвати внутрішньо переміщених осіб, що не дає можливості отримати статус та мати право на субсидії та компенсацію оренди від держави.

Внутрішньо переміщені особи відзначали, що складність в оренді житла як в великих містах(висока ціна) так і в маленьких містах(відсутність вільного житлового фонду).

Більшість опитаних зазначили, що житло, яке вони винаймають не відповідає їх власному житлу, у ньому мало або відсутні меблі та кухонні прилади, що дає додаткове навантаження на бюджети сімей.

Серед респондентів лише одна особа придбала собі власне житло, декілька респондентів одружилися та живуть з сім'ями чоловіків або дружин, двом респондентам придбали житло батьки, всі інші крім учнів та студентів винаймають житло. Жоден з внутрішньо переміщених осіб не мешкає в колективних центрах, і лише 30% мали такий досвід у попередній період.

На питання щодо участі в державних програмах доступного житла лише 3 особи з числа внутрішньо переміщених осіб відповіли, що знають або чули про неї, більшість ВПО не знають, що мають право на отримання пільгових кредитів на придбання житла та на право ставати на квартирну чергу. Також більшість зазначає, що не мають змоги придбати житло бо не мають коштів навіть на початковий взнос.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що усі без виключення внутрішньо переміщені особи мали проблеми з орендою житла, вважають вирішення проблеми житла оренди/придбання безперспективною та такою, якій держава приділяє мало уваги.

Друга гіпотеза. Значна частина опитаних зазначає, що знайти роботу для себе не склало великих труднощів, але для більшості членів родини це нагальна проблема і на даний час.

На питання чи відчували респонденти напругу у відносинах з місцевими більшість відповідає, що ні але члени родин зазнавали різного роду утисків та дискримінацій від мешканців приймаючих громад.

Деякі з опитаних внутрішньо переміщених осіб зазначають, що робота, яку вони виконують є менш оплачувана. Дехто вважає роботу на якій працює такою, що не дає умов для подальшого розвитку та не відповідає їхній кваліфікації.

Жінки зазначають, що їм важко знайти роботу не тільки через статус ВПО, а і через відсутність місць у дитсадках для дітей.

Серед опитаних є особи, які змінили декілька місць працевлаштування, у різних областях України до того як знайшли постійну роботу .

Жоден з опитаних не намагався відкрити свою власну справу.

Також зазначають, що роботодавці до яких зверталися опитані пропонували роботу без офіційного оформлення.

Було відзначено, що внутрішньо переміщені особи згають про свої права щодо пільгового працевлаштування і проблем у опитаних при прийомі на роботу маючи статус ВПО не виникало.

При пошуку роботи державна служба зайнятості пропонувала перенавчання, також не було проблем з встановлення на облік та отримання статусу безробітного.

Третя гіпотеза – в країні не низькому рівні розвинені інститути та інструменти допомоги внутрішньо переміщеним особам. Держава докладає мало зусиль задля інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

В усіх фокус – групах респонденти вважають, що вони мало знають законодавство, яке покликане захищати права ВПО, держава декларує

відкритість та доступність до різних сервісів але на місцевому рівні постійно виникають якісь перепони.

Так респонденти, які мають дітей відзначають, що в громадах до яких вони прибули відсутні місця для їх дітей. При прийомі дітей ВПО міські ради та дитячі садки, які їм підпорядковуються аргументують свою відмову у прийнятті електронною чергою та великою кількістю бажаючих влаштувати своїх серед місцевих мешканців.

Проблем з влаштуванням у школи дітей у жодного респондента не виникло.

Дехто з опитаних відзначає, що втратили статус внутрішньо переміщеної особи і не бажають його поновлювати у зв'язку з численною паперовою тяганиною. У багатьох з внутрішньо переміщених осіб не має постійної реєстрації, що заважає взяттю на облік та отримати статус внутрішньо переміщеної особи.

Дехто з внутрішньо переміщених осіб зазнавав принизливої практики перевірки фізичної присутності на місцях реєстрації.

Респонденти – пенсіонери відзначають, що окрім того, що їм потрібно довести свою присутність на підконтрольній території, їм приходится оновлювати свої данні в банку де вони отримують пенсії вистояючи в величезних чергах та займати їх іноді з ночі. Також відновлення пенсійних виплат потрібно чекати декілька місяців.

Один з респондентів розповів, що після перевірки СБУ було помилково передано інформацію до управління соціального захисту, що за його місцем перебування/ реєстрації дана особа відсутня тому він втратив соціальні виплати, а після отримання довідки з місці роботи намагаючись виправити помилку виходив багато інстанцій так і не поновивши допомогу від держави.

Опитані зазначають, що держава повинна створити сервісні центри для внутрішньо переміщених осіб де вони б мали змогу отримати консультацію, довідку щоб у повному обсязі скористатись своїми правами та отримати доступ до інформації щодо процедури реєстрації ВПО, пільг та законодавчих змін, які їх стосуються.

Також у ході розмови було зазначено, що після смерті близьких родичів та отримання довідки установ з непідконтрольної уряду території вкрай складно скористатись своїм правом на успадкування майна. Так свідоцтво про смерть видане установами так званої ЛНР та ДНР не визнають органи на підконтрольній території України. Для отримання чинного правового документу потрібно звернутися до суду, процедура складна та тривала.

При обговоренні питання доступу до медичної допомоги майже усі опитані відзначили, що не мають проблем але доволі часто в закладах охорони здоров'я до яких вони звертались відсутні потрібні їм фахівці, тому виникла потреба пошуку таких фахівців та виїзду за межі місць проживання.

Також значною проблемою опитані відзначають проблему перетину контрольно пропускних пунктів. Всі з опитаних відзначили, що не мали проблем з отриманням перепусток для перетину лінії розмежування, але сама процедура реєстрації була складною для людей передпенсійного та пенсійного віку, які мало обізнані у володінні комп'ютером. Також зазначалось, що перетин лінії розмежування особливо складний у літній період через нестерпну спеку та надважкий узимку, коли контрольно – пропускні пункти зачиняються раніше та працюють менший термін часу. І хоч останнім часом умови перебування на таких пунктах покращені великі черги та зокрема перехід через міст у Станиці- Луганській зупиняють респондентів від поїздки до родичів на непідконтрольну територію.

Однак є і позитивні моменти. Респонденти від 16 до 20 років зазначають що мають змогу вступати та навчатись у вищих навчальних закладах за спрощеною системою. Усі з питаних студентів у свій час скористались державною програмою «Донбас – Україна». Згідно програми вони змогли отримати атестати та здати ЗНО. Опитані відзначили, що процедура вступу у вищі навчальні заклади доволі легка, у більшості закладах діють освітні центри працівники яких допомагають зі всією потрібною інформацією, є привітними і докладають великих зусиль щоб допомогти .

В розмові більшість респондентів відзначило що значну допомогу на перших етапах переселення отримали від благодійних організацій. Респонденти отримували кошти, продовольство, одяг, засоби першої необхідності. Дехто з опитаних отримував меблі, обігрівачі, постільну білизну та ковдри.

Також було відзначено, що більшість благодійних установ працює лише з людьми, які мають статус ВПО і для тих хто його втратив доступ до гуманітарної допомоги , нажаль, тепер відсутній. Зазначається, що подекуди є незрозумілі правила видачі гуманітарної допомоги і те , що з плином часу іде скорочення різних програм допомоги.

При обговоренні питання інтеграції внутрішньо переміщених осіб респонденти зазначають, що здебільшого не відчували неприязного ставлення до себе чи членів своєї родини в приймаючих громадах. На початку конфлікту багатьох приймали знайомі та друзі, допомагали з пошукам житла та роботи.

Більшість з опитаних наголошує на необхідності розробки державної програми інформування населення щодо проблем внутрішньо переміщених осіб, на думку самих ВПО поліпшить ставлення до них.

За словами опитаних Україні потрібно проводити широку інформаційну компанію, направлену на осіб, які мешкають на території непідконтрольній уряду, у якій буде озвучуватись необхідність порозуміння, розвінчання прокремлівської пропаганди щодо покарання та головного переслідування тих хто залишився в зоні конфлікту. Як зазначають опитані відсутня чітка стратегія та політика стосовно населення, яке не виїхало на підконтрольну уряду територію щодо подальшого майбутнього у разі повернення так званих ЛНР та ДНР під юрисдикцію України.

Обговорюючи питання повернення більшість не бажають повертатись на непідконтрольну територію вважаючи це небезпечним для життя. Дехто вважає, що у разі повернення зазнає утисків та переслідувань. Також потрібно відзначити, що чим молодший вік опитаних тим менше бажаючих повернутись на попереднє місце проживання.

При проведенні опитування було задано питання щодо найбільш травмуючого досвіду пов'язаного з переселенням. Так один з респондентів розповів, що не зміг забрати документи з Луганська, і не мав можливості повернутися щоб забрати їх. Ці документи засвідчують надбані в ході роботи категорії та звання, що суттєво впливає на розмір доходів. Протягом довгого терміну ніхто з близьких родичів не міг відвідати помешкання із чого він не дотримував заробітну плату бо роботодавець не приймав ксерокопії вимагаючи оригінали документів.

Ще один з респондентів не зміг вивезти майно, яке належало йому з окупованого Красного Луча, його «конфіскували» збройні формування.

Але здебільшого опитані скаржаться на розпад родин. Так було зауважено, що старші члени родини залишаються на непідконтрольній території, респонденти І фокус-групи розповідають, що батьки виїхали в Росію на заробітки і їх вони бачать лише влітку від'їдаючи на окуповану територію. Дехто відзначав, що родина розділилась між окупованою та

деокупованою частинами Луганщини, а частина виїхала в Миколаївську та Київські області.

Відповідаючи на питання – що викликає найбільше занепокоєння серед внутрішньо переміщених осіб на даний час відповіді були різні. Здебільшого занепокоєння викликає неясність перспектив на подальше життя своє та рідних, зокрема дітей; стан близьких родичів на територіях не підконтрольних уряду, а також втрата або можлива втрата майна на окупованих територіях та неможливість його перевезення на нинішнє місце проживання.

Розповідаючи про побоювання в майбутньому відповіді були такими; внутрішньо переміщені особи бояться втратити здоров'я та постійний дохід. Але найбільше їх непокої нова хвиля ескалації конфлікту, особливо це визначається у внутрішньо переміщених осіб, які мешкають на території Луганщини.

Обговорюючи питання щодо того як внутрішньо переміщені особи хотіли бачити політику держави щодо них майже одностайно було висловлено думку, що Україна повинна пом'якшити умови отримання статусу внутрішньо переміщеної особи, поглибити роботу щодо вдосконалення законодавства унормувавши його. Налагодити в практичній площині роботу органів покликаних допомагати внутрішньо переміщеним особам, зменшивши кількість бюрократичних процедур. Також держава повинна опікуватись дітьми в частині забезпечення безперешкодної можливості доступу до дитячих садків.

Було висловлено думку, що держава та чиновники не співчують внутрішньо переміщеним особам, на підконтрольні та непідконтрольній територіях іноді відчувається напруження при спілкуванні зі знайомими та не знайомими людьми. Політика держави повинна бути направлена на зменшення поляризації суспільства та на згуртування його членів.

Також була озвучена думка, що населення країни по-різному сприймає потреби ВПО, зокрема, нерівного доступу до реалізації громадянських та політичних прав, а також соціально-економічних можливостей.

Занепокоєння викликають повідомлення про порушення прав людини на територіях непідконтрольних уряду де знаходяться близькі родичи.

Відповідаючи на питання наскільки на вашу думку Ви інтегровані до вашої приймаючої громади майже одностайно опитані відповіли, що ступні інтеграції високий. Більшість мають постійне орендоване житло, постійну роботу або навчаються. Не мають гострих конфліктів та не відчують зневажливого почуття з боку місцевих мешканців. Більшість з опитаних внутрішньо переміщених осіб знайшов друзів.

4.3. Механізми інтеграції та адаптації внутрішньо-переміщених осіб в Україні відповідно до запитів населення та світового досвіду

Задля повноцінної інтеграції внутрішньо переміщених осіб уряд повинен вжити безліч заходів, а саме:

1. відновлення критичної інфраструктури; підвищення соціальних стандартів, зокрема щодо допомоги ВПО;
2. відновлення інфраструктури на деокупованих територіях; вирішення питання «сірих зон» та допомоги населенню цих територій;
3. розвиток грантових програм для малого та середнього бізнесу, зокрема для працевлаштування осіб з числа внутрішньо переміщених осіб;
4. сприяння та налагодження діалогу між різними поляризованими групами суспільства шляхом розробки програм культурного порозуміння; унормування чинного законодавства;
5. проведення широкої роз'яснювальної роботи щодо політики держави стосовно окупованих територій та населення, яке знаходиться на цих територіях.

6. Уряд має впровадити процедури для реєстрації актів народження дітей на непідконтрольних уряду територіях, які врахують особливі потреби сімей, які там проживають. Без реєстрації народження діти перебувають під загрозою без громадянства.

7. Опрацювати спрощену процедуру отримання можливості спадкування майна на непідконтрольних територіях.

8. Скасувати принизливі норми фізичної ідентифікації осіб з числа внутрішньо переміщених осіб.

9. Запобігати невмотивованим заходам щодо позбавлення своїх громадян пенсійних виплат та інших соціальних виплат.

10. Покращити роботи щодо відновлення майнових прав своїх громадян, у тому числі шляхом судових позовів до різних міжнародних інстанцій.

11. Розглянути та впровадити процедури компенсації за втрату майна внутрішньо переміщених осіб.

Необхідно зазначити, що на даний час урядом розроблено велику низку законодавчих актів покликаних допомагати внутрішньо переміщеним особам, але найчастіше документальні процедури є занадто бюрократизовані і держава повинна виправляти даний стан речей.

Зрозуміло, що Україна з її доволі слабкою та корумпованою економікою не може рівномірно забезпечити усіх внутрішньо переміщених осіб, але заходи на покращення становища ВПО повинні бути першочерговим.

Враховуючи те, що внутрішньо переміщені особи є неоціненою робочою силою, держава повинна припинити виїз громадян на роботу за кордон шляхом розвитку економіки в середині країни. Повинні бути залучені грантові програми міжнародних організацій та іноземних урядів.

Також Україна повинна розробити програми щодо інтеграції та соціалізації внутрішньо переміщених осіб з числа учасників

антитерористичної операції та членів їх сімей. Це також одна з найнезахищених категорій ВПО. Так для, як для учасників АТО ризик переміщення через лінію зіткнення складає найбільші загрози дані особи не мають змоги відвідати свої рідних та близьких, перевезти на підконтрольну уряду територію майно що значно погіршує і без того складний соціально – психологічний та економічний стан даної категорії осіб.

Як визначають більшість міжнародних організацій Україні потрібно вирішувати питання захисту ВПО комплексно та одночасно розвивати економічну, політичну та соціальні сфери життя держави, і найголовніше боротись з корупцією в усіх її проявах.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Економічні кризи, радикалізація суспільства (політична та релігійна) спонукають населення багатьох країн світу шукати кращої долі, притулку та безпечного місця для подальшого життя. Найбільшими проблемами які викликають масове переміщення є невщухаючі конфлікти, природні та техногенні катастрофи, а також переслідування по політичним та релігійним мотивам.

В ході проведення дослідження було проведено дослідження стану внутрішньо переміщених осіб у світі та в Україні, а також шляхи та варіанти їх інтеграції в приймаючих громадах.

Було розглянуто приклади інтеграції внутрішньо переміщених осіб у повоєнній Боснії та Герцеговині; у Колумбії де війна між урядом, повстанцями, наркокартелями, та економічними групами триває понад 60 років створюючи напруження серед населення; розглянуто досвід конфлікту у Грузії, яка мала три хвили внутрішньо переміщених осіб в свої історії, а також шляхи адаптації та інтеграції незавершених конфліктів у Азербайджані та Афганістані.

У ході дослідження світового досвіду інтеграції було визначено, що головним пріоритетом у поліпшенні стану внутрішньо переміщених осіб держави вважають забезпечення ВПО житлом та постійним доходом та вирішення соціально – культурних потреб населення.

Так у Боснії та Герцеговині надають пріоритет розвитку стартапів та постконфліктному примиренню етнічних груп. Грузія та Азербайджан пріоритетом бачить знаходження житла вимушеним переселенцям, та їх самозайнятість. Колумбія допомагає покращувати соціальну сторону життя населення. Афганістан, понівечений війною, намагається покращити інфраструктуру для свого населення, зокрема, для внутрішньо переміщених осіб.

Розглядаючи український досвід доходимо висновку, що на п'ятому році конфлікту країна зробила величезну роботу. Є як негативні та і позитивні моменти.

По- перше Україна врахувала світовий досвід та розробила велику кількість законодавчих актів, які покликані на поліпшення умов життя для внутрішньо переміщених осіб але більшість з них, нажаль, трактуються двояко. Відсутність чіткої визначеної відповіді щодо деяких норм ускладнює отримання та поновлення статусу внутрішньо переміщених осіб.

По – друге Україна декларує бажання допомогти внутрішньо переміщеним особам, що є безперечним позитивом. Влада приймає закони щодо забезпечення житлом ВПО, розробляє та фінансує Програму пільгового кредитування для придбання житла. Але є і негативний момент – відсутність бажання допомогти на місцевому рівні, низька економічна розвиненість, що заважає фінансувати програми допомоги внутрішньо переміщеним особам.

По – третє складна внутрішньо – політична ситуація відштовхує населення на окупованих територіях та міжнародних партнерів. Політики, влада декларують ідею єдності, що є позитивним моментом, але на практиці все постає в іншому світлі.

Не знаходячи глибинної та всеосяжної підтримки держави внутрішньо переміщені особи беруть справу до своїх рук, налагоджують свій побут, намагаються покращувати своє матеріальне становище.

Внутрішньо переміщені особи, переміщуючись до інших регіонів відкривають свою власну справу, опановують нові професії та проходять перепідготовку та влаштовуються на нові для себе робочі місця.

Даний вид населення ділиться на 2 протилежні категорії: тих, хто є рушієм змін (відстоюючи свої законні права в судах, відкриваючи власні справи, налагоджуючи культурний діалог з населенням в приймаючих

громадах та на окупованих територіях) та тих хто інертно живучий на дотації держави чекають вирішення конфлікт і намагаються вижити в складних для себе умовах. Потрібно визнати інертного населення, нажаль, більшість.

У ході роботи було проведено роботу з фокус – групами, які 100% складались із внутрішньо переміщених осіб. Потрібно відзначити, що більшість намагається активно взаємодіяти, як з населенням в приймаючих громадах так і загалом з державою, в особі владних органів місцевого рівня.

В ході проведення дослідження просліджується типовість проблем наших внутрішньо переміщених осіб та проблем ВПО у світі.

Так основною складністю опитані вважають відсутність житла та роботу. Не зважаючи на слабку роботу держави та не державних установ щодо інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад питання соціалізації та знаходження порозуміння в Україні не стоїть так гостро, як наприклад в Боснії та Герцеговині. Всі розуміють, що витoki та джерела збройного конфлікту штучні і після закінчення конфлікту ворожнеча зникне але всі без виключення розуміють, що після завершення конфлікту обов'язково потрібно буде провести заходи на об'єднання країни, шукати шляхи порозуміння та зробити висновки для того, щоб більше такого не відбувалось.

Тому на даний момент всі зацікавлені сторони у закінченні конфлікту повинні докласти значних зусиль задля об'єднання суспільства у тому числі шляхом інтеграції внутрішньо переміщених осіб до приймаючих громад. Держава повинна взяти на себе вирішення питання поліпшення інформативної політики щодо питань внутрішньо переміщених осіб. Місцеве населення та органи влади на місцях повинні розуміти, що внутрішньо переміщені особи такі ж громадяни нашої країни, і допомога їм є пріоритетом для всіх без виключення.

Враховуючи величезну підтримку неурядових установ як українських та і міжнародних їм необхідно зосередити свою увагу на допомозі найбільш ураженим від конфлікту членам нашого суспільства. Враховуючи величезний досвід міжнародних неурядових установ нашої державі потрібна допомога з розроблення програм націлених на поліпшення стану населення.

Виходячи з проведеного дослідження опитані зазначають, що знаходять позитивні моменти навіть у таких складних життєвих обставинах. Так більшість зауважило, що насильницьке переміщення погіршило економічний стан опитаних, багаторазове переміщення в середині країни більшість знайшли в собі сили почати нове життя в приймаючих громадах, мають досвід позитивної інтеграції, знайшли нових друзів і навіть створили сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буроменський М.В. Міжнародний захист прав людини та права біженців /М.Буроменський. – К., 2002. –160с.
2. Глазько С.М. Правове регулювання припинення трудового договору: теоретичний аспект: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.05 / С.М. Глазько. – Х., 2005. – 19 с.
3. Горинова Е.В. Мигрант как объект социальной интеграции в принимающую среду: социально-синергетический подход // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. – 2010. – С. 42–49.
4. Грабар Н. Адміністративно-правовий статус біженців в Україні: монографія. – Львів, 2008. – 243 с.
5. Гудвін-Гілл Г. С. Статус біженця в міжнародному праві. М., 1997. С. 314–315).
6. Иванов Д. В. Правовой статус лиц, ищущих убежище, в современном международном праве / Д. В. Иванов, Н. А. Бобринский. – М. : Статут, 2009. – 301 с.
7. Иванов Д.В. Беженцы в современном международном праве / Д.В. Иванов. – М.: Международные отношения, 2006.
8. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні / А.М. Колодій, А.Ю.
9. Костас Параскева. Реституція майна ВПО відповідно до Європейської конвенції з прав людини та стандартів Ради Європи // Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції: матеріали міжнародного круглого столу (27 жовтня 2016 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 8–16.

10. Натия Челидзе. Лица, ищущие убежища, беженцы и внутренне перемещенные лица (ВПЛ) : проблемы социальной сплоченности в Грузии. – 2013. – 8 с.

11. Аналіз проблем реалізації прав внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://khpg.org/en/index.php?id=1443897737>.

12. Аналіз проблем реалізації прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vostok-sos.org/problem/>

13. Антонюк О. Форми і способи захисту прав власника, позбавленого майна внаслідок окупації або воєнного конфлікту / О.

14. Антонюк // Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства. – 2016. – № 1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/4/4>.

15. Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини ВПО. Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини ВПО в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/1680693ca7>

16. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 1969 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_118

17. Вирішення майнових питань біженців і ВПО: Резолюція 1708 (2010) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 28 січня 2010 р. [Електронний ресурс] / Рада Європи – Режим доступу: <https://rm.coe.int/16806b5a6d>

18. Внеуставная деятельность УВКБ ООН: содействие защите перемещенных лиц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=399&Itemid=51)

19. Внутреннее перемещение внутри страны [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.internal-displacement.org/research-areas/urban-internal-displacement>

20. Внутрішньо переміщені особи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D1%96_%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8

21. Внутренне перемещенные лица (ВПЛ) в Афганистане [Електронний ресурс]. — Режим доступу :<https://www.giz.de/en/ourservices/55909.html>

22. Внутрішньо переміщені особи: особливості визначення в законодавстві України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://revolution.allbest.ru/law/00920148_0.html

23. В результате конфликта 1,5 миллиона жителей Украины стали внутренне перемещенными лицами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.refworld.org.ru/docid/5b7eba884.html> [последняя дата доступа 17 октября 2018]

24. Деякі питання здійснення соціальних виплат ВПО: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.06.2016 № 365 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-%D0%BF/print1484687055089970>

25. Деякі питання оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 р. №79 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/79-2015-%D0%BF/print1472568391783523>

26. Деякі питання Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та ВПО України: Постанова Кабінету Міністрів України від 08 червня 2016 р. №376 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/376-2016-%D0%BF>

28. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 р. від 8 червня 1977 р (ст.54) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_199

29. Допомога з ремонтом житла [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.unhcr.org/ua/%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0-%D0%B7-%>

30. Генеза адміністративно-правового забезпечення прав біженців та внутрішньо переміщених осіб <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/77515/%D0%9C>

31. Економічні та соціальні права для примусово переміщених осіб під час конфліктів в колишній Югославії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/coe-unhcr-conference-on-idps-in-former-yugoslavia-concept-note/1680716122>

32. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб – досвід Грузії [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://iwp.org.ua/news/integratsiya-vnutrishno-peremishhenyh-osib-dosvid-gruziyi/>

33. Індекс інтеграції внутрішньо переміщених осіб[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/vpo-integration-index/cases>

34. Забезпечення соціального захисту дітей ВПО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ditu-14275.pdf>

35. Захаров Б. Права внутрішньо переміщених осіб // Українська Гельсінська спілка з прав людини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/prava-vnutrishno-peremishchenyh-osib-b-zaharov/>

36. Загальна Декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Права людини: Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю.К. Качуренко. – 2-е вид. – К.: Юрінформ, 1992. – С. 18–24.

37. Как Босния и Герцеговина преодолевает последствия войны. Уроки для Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/my-deystvovali-cherez-obshchie-interesy>

38. Калінін: «У Грузії ВПО не витравлюють, а пропонують \$15 тисяч» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://polilog.com.ua/ukr/2017/kalinin-u-gruzii-vpo-ne-vytravlyjut-a-proponuyut-15-tysyach/>

39. Конвенція про захист цивільного населення під час війни(IV) 1949 р. (ст.53).[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_154;

40. Конвенція про права дитини від 1989 року // Права людини: Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю.К. Качуренко. – 2-е вид. – Київ: Юрінформ, 1992. – С. 123–146.

41. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011;

42. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (станом на 30.09.2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%8019>.

43. Координація гуманітарної діяльності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/humanitarian/assistance/internallydisplacedpeople.shtml>

44. Кондівіди Інтеграція вимушених переселенців в Грузії: проект, який фінансується ЄС, підсумовує вражаючі результати [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/10459/node/10459_it 41

45. Луганський обласний академічний український музично - драматичний театр <http://ukrlugteatr.com/history/>

46. Любов Жванко. Біженці першої світової війни: організація благодійних зборів на українських землях за часів російської імперії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/zabuti-zertvy-viyny/1379-liubov-zhvanko-bizhentsi-pershoyi-svitovoyi-viynyorhanizatsiya-blahodiynykh-zboriv-na-ukrayinskykh-zemlyakh-zachasiv-rosiyskoyi-imperiyi>

47. Міжнародний журнал щодо права людини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sur.conectas.org>

48. Міжнародно-правові стандарти прав внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/mizhnarodno-pravovi-standarty-prav-vnutrishn%60o-peremishchenykh-osib/

49. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. // Права людини: Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю.К. Качуренко. — 2-е вид. — К.: Юрінформ, 1992. — С. 74–88.

50. Модульні містечка для переселенців з Донбасу перетворюються на "депресивні гетто" — журналісти [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/10218782-modulni-mistechka-dlya-pereselenciv-z-donbasu-peretvoryuyutsya-na-depresivni-getto-zhurnalisti.html>

51. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. // Права людини: Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю.К. Качуренко. — 2-е вид. — К.: Юрінформ, 1992. — С. 24–36.

52. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року №2801-XII // Відомості Верховної Ради України. —1993. —№ 4. — ст. 19. 15

53. Перехідне правосуддя на Балканах: досвід реформи сектору безпеки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/articles/perehidne-pravosuddya-na-balkanah-dosvid-reformy-sektoru-bezpeky/>.

54. Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 червня 2014 р. № 588-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/588-2014-%D1%80>

55. Президент підписав Закон щодо сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-spriyannya-zajnyatosti-vnutri-35016>

56. Принудительная миграция или перемещение [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://migrationdataportal.org/themes/forced-migration-or-displacement>

57. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF>

58. Порядок створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про ВПО: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2016 року №646 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/646-2016%D0%BF/print1487268053308169>

59. Постанова Верховної Ради України “Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стан дотримання прав ВПО та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на тимчасово неконтрольованій території в зоні проведення антитерористичної операції»: від 31.03.2016 № 1074-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1074-19>

60. Протокол № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зі змінами, внесеними Протоколом № 11: Міжнародний документ від 20.03.1952 р.: ратифікований Україною

17.07.1997 р. / Рада Європи // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – Стор. 453. – Стаття 2372.

61. Протокол щодо статусу біженців [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_363;

62. Проблеми біженців Першої світової війни в Одесі в умовах революції 1917 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/9136>

63. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012. – № 5203-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>

64. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.11 № 3460-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17.

65. Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки учасників бойових дій та їхніх дітей, дітей, один із батьків яких загинув у районі проведення антитерористичних операцій, бойових дій чи збройних конфліктів або під час масових акцій громадянського протесту, дітей, зареєстрованих як внутрішньо переміщені особи, для здобуття професійно-технічної та вищої освіти : Закон України від 14 травня 2015 р. № 425- VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/425-19>

66. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод ВПО: Закон України від 24.12.2015 р. № 921-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/921-19>

67. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів від 26.08.2015 №636 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/636-2015-%D0%BF/print1484687055089970>

68. Про внесення змін до Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» щодо оздоровлення дітей учасників бойових дій, дітей, один із батьків яких загинув у районі проведення антитерористичних операцій, бойових дій чи збройних конфліктів або під час масових акцій громадянського протесту, дітей, зареєстрованих як внутрішньо переміщені особи: Закон України від 14 липня 2015 р. № 592-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/592-19>

69. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 24.12.2015 №909-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/71-19/page/text.laws/show/71-19/page/text>.

70. Про внесення змін до пункту 2 Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 р. №371 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/371-2017-%D0%BF/print1484687055089970>

71. Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22.02.2007 р. № 698-V. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 20. – Ст. 282.

72. Про екстрену медичну допомогу: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 30. – С.340.

73. Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 № 651-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>

74. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794- VII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-18>

75. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 №1382-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – N 15. – С.232.

76. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003. – № 966 -IV [Електро-нний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966->

77. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції: Закон України від 02.09.2014 р. № 1669-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 44. – Ст. 2040.

78. Про забезпечення прав і свобод ВПО : Закон України від 20 жовтня 2014 р. №1706-VII (станом на 24 квітня 2017 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – №1. – Ст.1.

79. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 26. – Ст. 892.

80. Про затвердження Тимчасового порядку контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей : Наказ керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України (керівника Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 12 червня 2015 р. № 415 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=136472

81. Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1094 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1094-2015%D0%BF>

82. Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про ВПО: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.10.16 № 646 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon5.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-%D0%BF](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-%D0%BF)

83. Про здійснення соціальних виплат особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2014 №637 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-п

84. Про затвердження форми Заяви про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи: Наказ Міністерства соціальної політики України від 27.12.2016 р. № 1610 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0089-17/print1484687055089970>

85. Про врегулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією речових прав на нерухоме майно, що розташоване на тимчасово окупованій території України: Наказ Міністерства юстиції України від 28.03.2016 р. № 898/5: за станом на 28.03.2016 р. / Міністерство юстиції України // Офіційний вісник України. – 2016. – № 25. – Ст. 1010, код акту 81345/2016.

86. Про Міністерство [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mtot.gov.ua/category/pro-ministerstvo/> .

87. Про облік осіб, які перемістилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. №509 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=247658152>

88. Реконструкція мереж водопостачання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kremrada.gov.ua/index.php/proekti-es/polipshennya-dostupu-do-vodi-v-postrazhdalij-vid-konfliktu-gromadi-m-kreminna/item/3459-rekonstruktsiia-merezh-vodopostachannia>

89. Руководящие принципы по вопросу о перемещении лиц внутри страны [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml

90. Сайт Донецької ОДА Стартап-школи та інше [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dn.gov.ua/ua/ekonomika/innovacijna-diyalnist/naukovo-innovacijnij-prostir/startap-shkoli-ta-inshe>

91. Сайт допомоги грузинським ВПО [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.enpard.ge.

92. Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010

93. Соціальне житло: тепер і для біженців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/socialnoe-zhile-teper-i-dlya-bezhencev-1179890.html>

94. У Грузії 50% переселенців забезпечені житлом [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bezhenec.org/uk/u-gruziyi-50-pereselentsiv-zabezpecheni-zhitlom-glava-asotsiatsiyi/>

95. Украина должна воспользоваться опытом Грузии по работе с беженцами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zn.ua/UKRAINE/ukraina-dolzhna-voispolzovatsya-opytom-gruzii-po-rabote-s-bezhencami-165576_.html

96. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — С.356.

97. Чому Грузії не вдалося: 10 років невдач грузинської моделі примирення із сепаратистами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/08/8/7085363/>

98. Шляхи вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://refua.in.ua/shlyahi-virishennya-problem-vnutrishneo-peremishenih-osib.html>

99. Шляхи вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб: міжнародний досвід [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=929>

100. Arowolo O. Return Migration and the Problem of Reintegration // International Migration. – 2000. – Vol. 38. – No. 5. – P. 59-82

101. Cernea M.M. Risks, safeguards and reconstruction: a model for population displacement and resettlement // Economic and Political Weekly. – 2000. – C. 3659–3678.

102. Cheong P.H. et al. Immigration, social cohesion and social capital: A critical review // Critical social policy. – 2007. – Т. 27. – № 1. – P. 24–49.

103. Kunz E.F. The Refugee in Flight: Kinetic Models and Forms of Displacement //

104. COLOMBIA [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.internal-displacement.org/countries/colombia>

105. Peace in Colombia and solutions for its displaced people [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.fmreview.org/solutions/gottwald>

106. Colombia [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.unhcr.org/3ddceb6d7.pdf>

107. Integration of internally displaced persons in Afghanistan [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.giz.de/en/worldwide/>

24299.html

ДОДАТКИ

Додаток А

Сценарий фокус-груп з внутрішньо переміщеними особами.

На початку обговорення питань я представляюсь. Розповідаю про мету дослідження, основні питання які повинні висвітлити ставлення учасників обговорення до теми дослідження. Розповідаю про таймінг по кожному питанню.

Мета дослідження:

1) Вивчення проблемних та позитивних сторін життя внутрішньо переміщених осіб.

Вивчити можливостей та ступінь інтеграції даної категорії населення в приймаючих громадах. Таймінг на обговорення кожного питання 3-10 хвилин. Загальний час роботи фокус груп 2 години.

Теми для обговорення :

- Житлові питання;
- Питання працевлаштування;
- Соціальна допомога та пільги;
- Відносини з населенням в приймаючих громадах;
- Правові питання;
- Проблемні питання;
- Інтеграція в приймаючих громадах;

Оскільки основні цілі та тематика питань інтерв'ю і фокус-груп (групових дискусій) з ВПО збігаються, то можна скористатися одним документом в якості методичного керівництва.

Таймінг на обговорення кожного питання 3-10 хвилин

Житлові питання:

1. Чи є житлове питання головною проблемою в процесі інтеграції для Вас?
2. Як Ви вирішуєте питання пошуку житла, хто допомагав Вам у пошуку житла після вимушеного переселення?
3. Розкажіть, з якими проблемними питаннями Ви зіштовхнулися при пошуку та оренді житла. Розкажіть про міста в яких жили підчас вимушеного переселення
4. Чи маєте Ви можливість придбати майно?

Питання працевлаштування:

1. Як Ви вирішували питання працевлаштування, чб важко Вам було у пошуку роботи в громаді до якїї ви переїхали? Вкажіть термін у який Ви знайшли роботу на якій працюєте на даний час.
2. Відношення до вас у колективі, зокрема роботодавці та адміністрації.
3. Чи зазнавали ви утисків або дискримінації при пошуку роботи та працевлаштуванні?
4. Як Ви вважаєте ваш рівень заробітної плати та рівень місцевого населення на роботі однаковий, чи не заважає статус внутрішньо переміщеної особи для подальшого кар'єрного розвитку ?
5. Розкажіть про негативні сторони працевлаштування (якщо вони були) у зв'язку зі статусом внутрішньо переміщеної особи.
6. Чи розглядали Ви можливість створення своєї власної справи.

Соціальна допомога та пільги:

1. Чи звертались Ви до державних органів для надання допомоги, якщо так то до яких. Чи звертались Ви до територіальних органів Міністерства соціальної політики?

2. Чи мали Ви або члени Вашої родини відмови або обмеження в отриманні пенсійних виплат, допомоги по безробіттю, соціальної допомоги матері-одиначки, або інших виплат(розкажіть якої виплати)?

3. Чи мали Ви відмови або обмеження в отриманні матеріальної допомоги, передбаченої для внутрішньо переміщеної особи (так/ні)?

Відносини з населенням в приймаючих громадах;

1. Розкажіть про стосунки з населення вашої приймаючої громади:
2. Чи зазнавали Ви утисків зі сторони місцевого населення у зв'язку зі статусом внутрішньо переміщеної особи?
3. Розкажіть, чи знайшли ви друзів в нових громадах.

Правові питання

1. Розкажіть наскільки Ви обізнані в своїх правах, покликаних захищати ваш статус ВПО;
2. Чи зтикались ви з порушенням ваших прав?
3. Чи мали Ви відмови у наданні статусу ВПО;
4. Чи мали Ви відмови або обмеження в отриманні вторинної правової допомоги, якщо так вкажіть причину та орган, який відмови у її наданні;
5. Чи мали Ви відмови або обмеження в отриманні статусу внутрішньо переміщеної особи;
6. Наскільки Ви поінформовані щодо ваших прав на отримання пільгового житла та кредитів на нього?
7. Чи важливо Вам надання права голосу на місцевих виборах у територіальній громаді де Ви мешкаєте на даний час?
8. Розкажіть про проблеми з якими Ви стикались від початку конфлікту і по цей час.

Проблемні питання:

1. Чи втратили Ви родинні зв'язки з членами Вашої родини після переїзду на підконтрольну територію?

2. Чи маєте Ви втрати / руйнування майна на непідконтрольній Україні території?
3. Чи маєте Ви втрати документів в зоні конфлікту (свідоцтва на право власності, трудові книжки, паспорти тощо)?
4. Чи відчуваєте Ви безпеку за себе та свої рідних даний час?

Інтеграція в приймаючих громадах:

1. Як вважаєте, наскільки Ви інтегровані в приймаючі громади в яких ви оселилися?
2. Що потрібно зробити для поглиблення інтеграції ВПО в суспільство?
3. Які кроки місцевої громади/влади та загалом держави потрібно здійснити для поліпшення стану внутрішньо переміщеної особи?

Таймінг на обговорення кожного питання 3-10 хвилин